

60.709

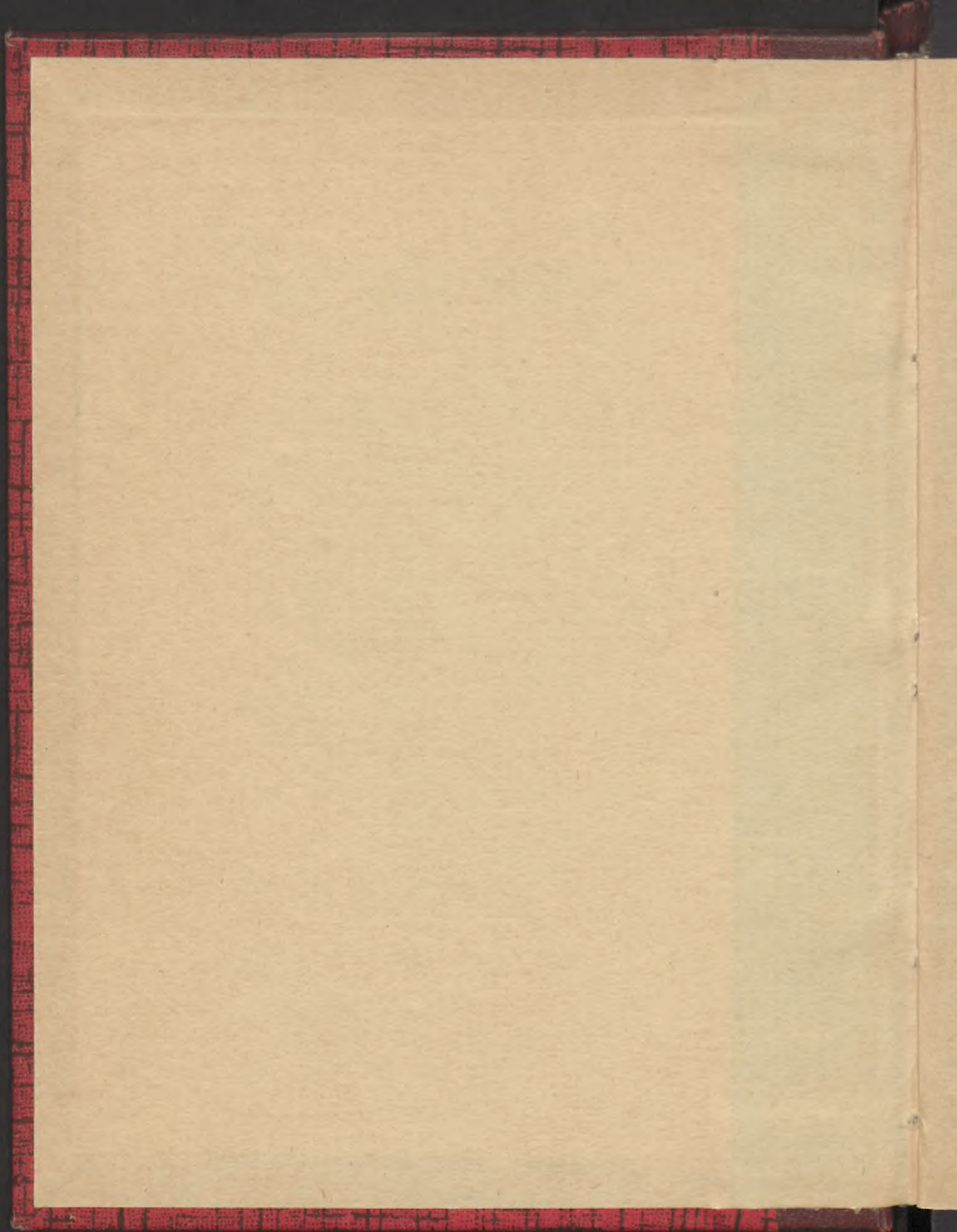
M. PRISVIN
**A FEKETE
ARAB**

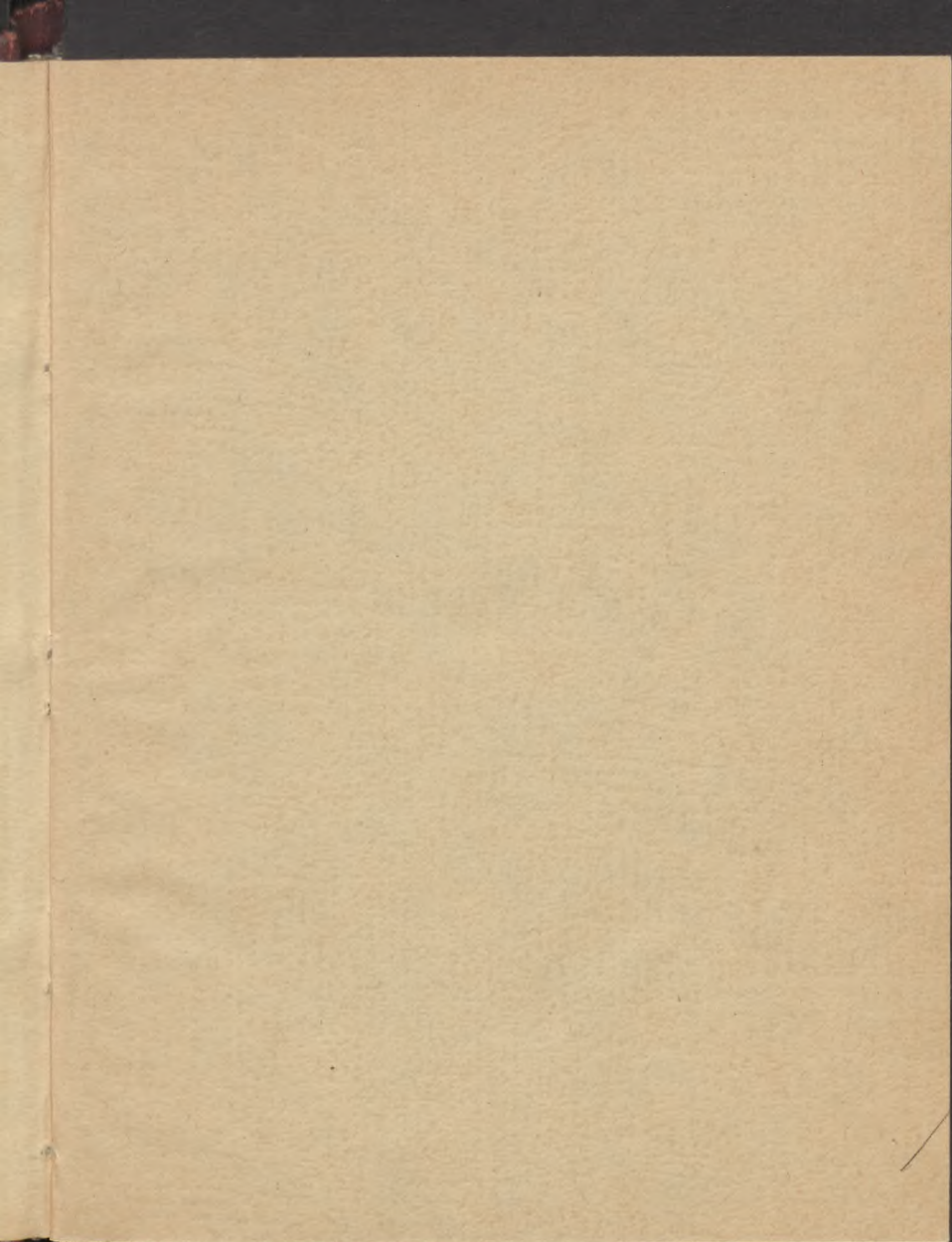
KÉT ELBESZÉLÉS

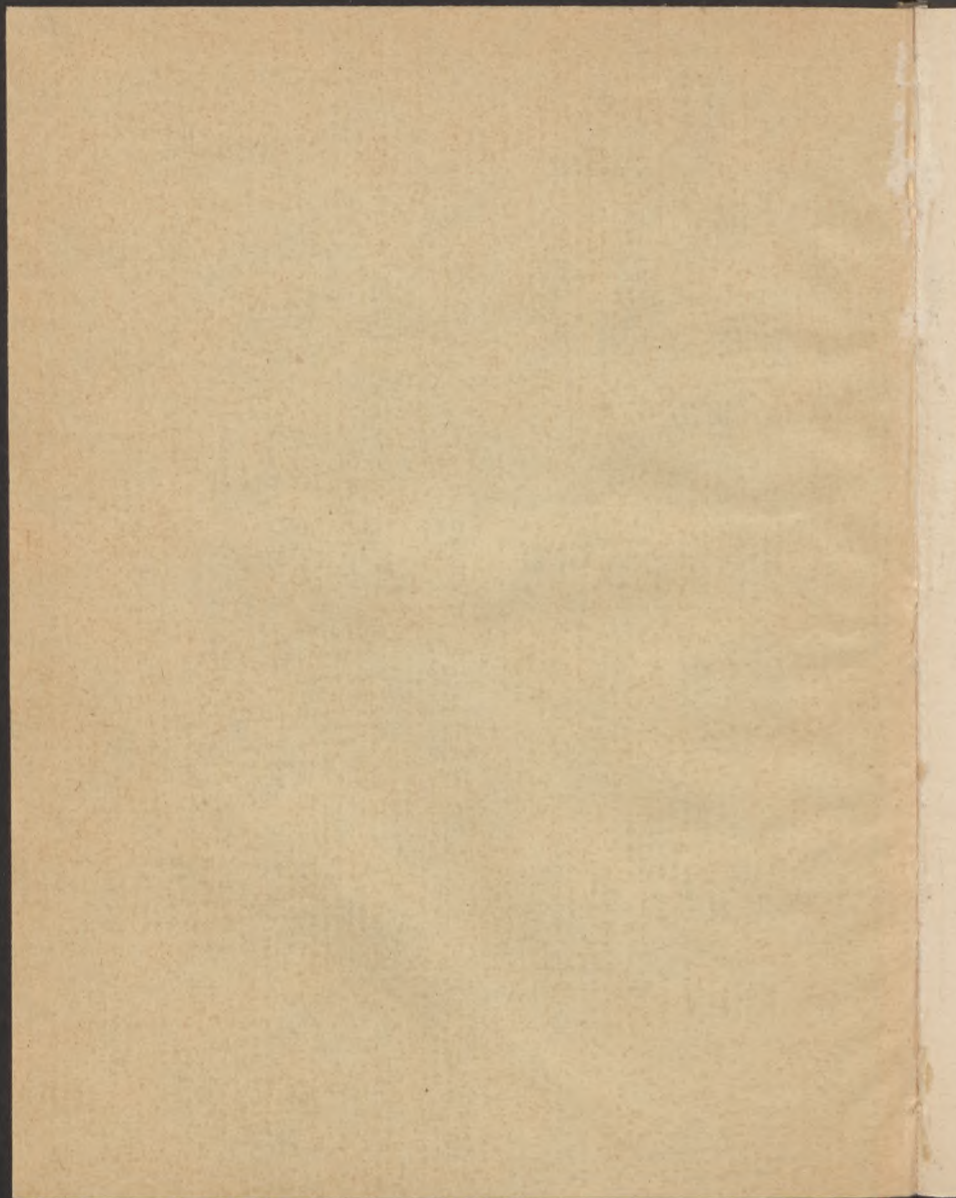

1 9 2 8

KNER IZIDOR KIADÁSA
GYOMA

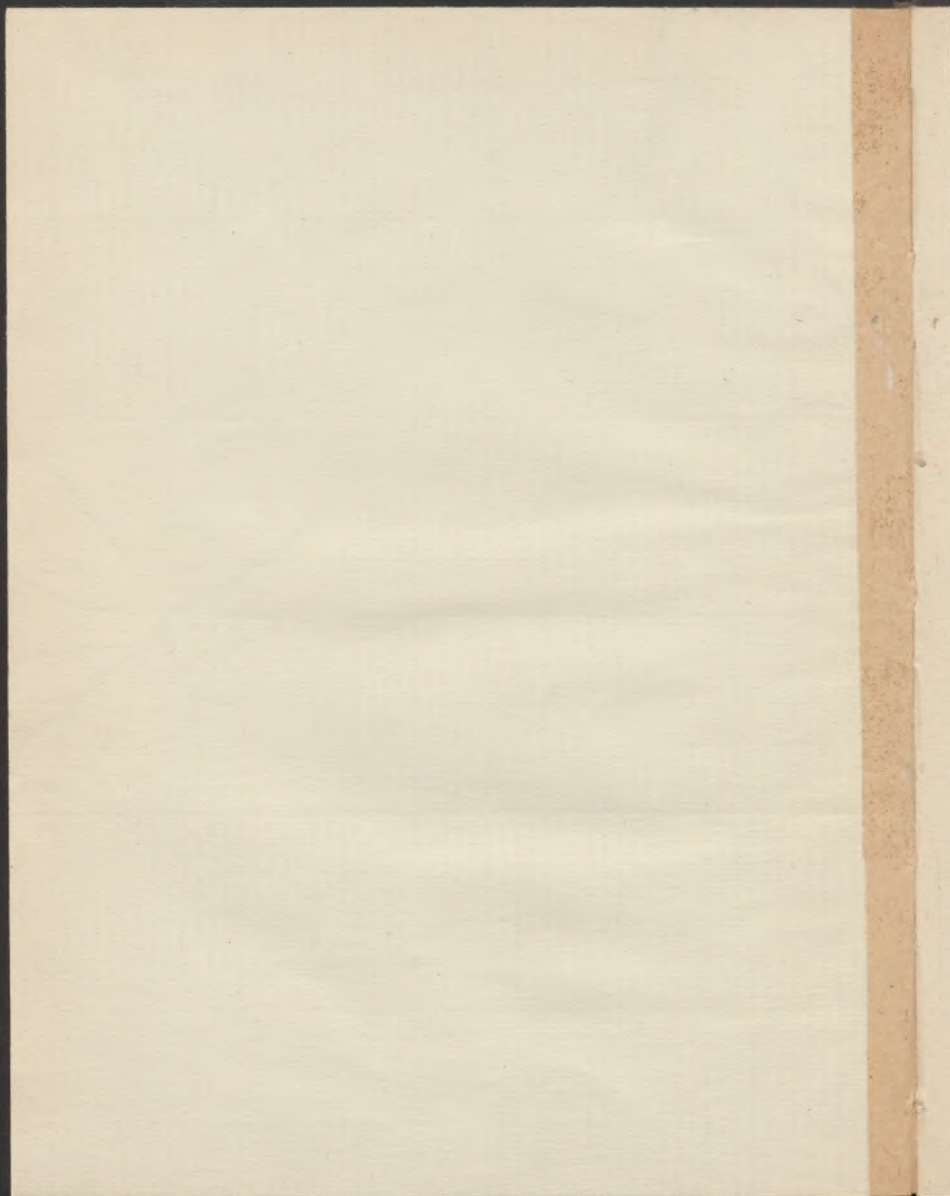

8

A FEKETE ARAB

MICHAIL PRISVIN

A FEKETE ARAB

KÉT ELBESZÉLÉS

GYOMA, 1928

KNER IZIDOR KIADÁSA

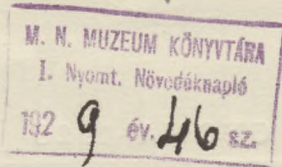

60709

~~Φ. o. rel.~~

~~3.277~~

A FEKETE ARAB

I. A FEHÉR OSZLOP

A „Volga Jobb Part“ nevű állomáson vonatunk egy nagy, állítólag nem egészen megbízható híd előtt állt meg.

— Átjutunk baj nélkül? — kérdeztem útitársaimtól.

— Isten irgalmas! — nyugtattak meg a többiek.

A vonat megindult és a „Volga Bal Part“-ra vittát.

Nemsokára benn voltunk az Uralban. A fenyvesekből szállt a pára. A levegő nagyon nyirkos volt, de én mégis a kocsí hátsó perronján maradtam, hogy el ne mulasszam a határoszlopot, melynek egyik oldalába „Európa“ a másikba „Ázsia“ van bevésvé.

— Mindjárt odaérünk! — szólt egy suhanc és levelezőlapokat kínált, amelyek urali tájakat ábrázoltak.

Kiválasztottam egyet, amelyen rajta volt a fehér oszlop a felirattal: „Európa.“

— Az oszlop! — kiáltotta a suhanc.

Így jöttünk át Európából Ázsiába.

Itt is ugyanazok a fenyők voltak és ugyanolyan, bozóttal takart régi dombok és hegyek. Azonban úgy tűnt, mintha itt, a nyírfákon több volna a sárga lomb. Európa és Ázsia határán, nyár és őszi mesgyéjén a nyírfák olyanok voltak, mint a kissé őszes, de még szép, fiatal asszonyok. Az Ural ősi, elmállott dombjai hajdanában talán ép oly magasak és ragyogóak voltak, mint az Alpok csúcsai. A hegyek is öregednek. Régesrégen egy ilyen fekete felíratú fehér oszlop repült el előttük és lesülyedtek. Ázsiában a fenyvesek borította dombok úgy fogadtak, mint ősrégi bundákba burkolt nagyanyák.

Európa fiatal. Ázsia ősrégi. Mindjárt az Uralon túl kezdődik a szibériai rengeteg, a tájga. Felriasztott fajdkakasraj iparkodott versenyt repülni a vonattal. De a vonat nem hagyta magát, mérgesen fűjt rájuk. A madarak annyira lekötötték figyelmemet, hogy észre sem vettem a toprongyos kislányt, aki a kocsiba jött és mellettem a padon elaludt.

— Miféle rongyai vannak itt? — kérdezte tőlem a kalauz.

A kislány felébredt. Arcán kék és vörös foltok voltak.

— Honnan jössz? Hová mégy? — faggatták a kislányt.

— Nem tudom, — felelte.

— Csavargó! — mondták a kalauzok és a legközelebbi állomáson kidobták a vonatból.

Gyalog folytatta útját.

— Őmaga az oka, most aztán jobb neki, — jegyezték meg az utasok.

— Milyen bámulatos emlékezőtehetségük van, — állapították meg a csavargókról általában.

— Ha az ember valamelyiknek egy inget ajánl, még tíz év múlva is visszajön és megköszöni; sohasem felejt el, — mondta egy utas.

— Máskép is szokott lenni, — válaszolták neki, — az egyik megköszöni, a másik pedig még káromkodik is hozzá.

Este felé a vonat kijutott a tájgából, de még nem egészen: a sztyepben még mindenütt látni lehetett a facsoportokat; olyanok voltak, mint a szigetek. Egy tájgai csavargó itt is menedéket találna és mohos ingoványokról, kidöntött fákról és fenyőtobzokról ábrándozhatna.

Később a tájga a tulajdonképeni Szibériába húzódtott vissza, mi pedig gőzhajón utaztunk tovább az Irtisen fölfelé az Altáj-hegység irányában. Az Irtis piszkossárga pusztai folyó. A parti bozót eltakarja igazi szélességét. A vízből itt is, ott is kibukik a vadludak hosszú nyaka és a hattyúk fehér melle. Homokos zátonyon egy kissé púpos réti sas ül, a sztyep generálisa; körülötte úszkálnak az on-

kái: récék, sirályok, gémek és még számtalan más vízimadár. A parti cserjésben áll az ősi remete, a teve: kettős púpja tükröződik a vízben. Kalaplevéve üdvözljük, de elfordul tőlünk és a homokos zátonyra veti tekintetét, ahol öreg társa, a púpos réti sas gubbaszt. Ha az ember tevével találkozik, akkor valahol a közelében tisztos, bőkaftános, apró lovakon ülő embereket, asszonyokat, gyerekeket, egész kentaurcsaládokat fedezhet fel. Koson lovagló fiút, aztán kislányt pillantottam meg, aki egy kecskét igyekezett szarvánál fogva elvonszolni. Itt-ott jurták*) csúcsai meredeztek. Útunk olyan vidéken vezetett keresztül, ahol az emberek még ma is úgy élnek, mint Ábrahám korában.

Nem is jutottam el az Altájig. A gőzhajó nélkülüm folytatta útját és minduntalan felriasztotta a vízimadarakat.

Tutajon állók és fogom hóka, tarka lovam kantárát. A tutaj átvisz az Irtis túlsó partjára, ahol a sztyep kezdődik. A kirgizek ostoraikkal verik az állatokat és ezek farkcsapkodással igyekeznek bosszút állani. A tulsó parton új nyájak fogadnak, amelyek nekünk rohannak és a vízbe akarnak fullasztani bennünket. Ostorral védekezünk és vad kiáltásokkal iparkodunk az állatokat visszariasztani.

— Gyű! gyű! — könnyörgök a hókámnak, hogy ugorjon át a tutajról egyenesen a partra.

*) Jurtá: a nomád kirgizek sátra.

De a hóka nem ért meg.

— Csu! — kiáltja oda neki szekérről egy kirgíz.

A hóka ugrik egyet és így az Irtis tulsó partjára jutunk. A sztyep sárga arcából egy sóstó világos, de élettelen szeme néz reánk. Fent, a felhők közelében kőszáli sas lebeg, onnan bizonyára még egy hasonló lapospartú és csodálatosan lilaszegélyű tavat lát.

Az egész sztyep tömérdek ilyen világos, de semmitmondó szemmel van teleszórva. A föld öreg. Egy-két napig úton van az ember, elfelejti, hányadika van, nem húzza fel az óráját: benn van az igazi Ázsiában, ahol az idő megállt.

Eltettem egy moszkvai újságot és ez után számolom az időt Moszkvából való elutazásom napjától, július huszonhetedikétől kezdve. Második nap az újság ott, ahová megérkeztem, új volt: huszonnyolcadikán ezt a számot árúsították, mint legfrissebbet. Két nap, három nap, nyolc nap, tizen négy nap múlva még mindig friss volt és mindenki élvezettel olvasta a Moszkvából hozott újságot. Az idő kereke visszafelé fordult és az ázsiai sztyepen végkép megállt. Itt van az emberi nem bölcsője és a népek történelmi kapuja.

II. A HOSSZÚ FÜL

*A szél elpusztít hegyet és dombot,
A szó elpusztítja Ádám nemzetségét.
(Pusztai mondás.)*

Akár a sztyepen születik a hír, akár kívülről jön — mindegy: repül lovastól lovasig, sátortól sátorig.

Megesik, hogy a lovas elszundikál a nyeregben, kiejti kezéből a kantárszárat és így megtörténhetik vele, hogy a hír nem jut a fülébe.

De még sincs így! Lova valahol messze észrevesz egy másik a fáradságtól elszenderedett lovas, feléje tart és megáll.

— Chabar bar? Van-e valami újság?

— Bar! Van!

A lovak pihennek, a lovasok elbeszélgetnek egy pár percig, szippantanak egyet a tubájkukból és ismét folytatják útjukat. Ezt a találkozást a délibáb, mint egy homorú tükör, megrögzíti és magasba emeli. Csak a sztyep szélén, ahol a nagy sivatag kezdődik, hervad el a hír, mint egy csomó árvalányhaj a nagy szárazságban. Azt mondják, a föld fü nélkül és hírek nélkül egész vörhenyesszürke és olyan csend van ott, hogy a csillagok le mernek szállni a földre.

Jó barátaim tanácsolták, hogy útközben arabnak adjam ki magamat, aki Mekkából jön, de akiről senki sem tudja, hová megy. Azt mondták, így majd job-

ban boldogulok: ha valaki útközben fecsegésével föl akar tartóztatni, egyszerűen tudatom vele, hogy nem értek sem oroszul, sem kirgízül. Magam bocsátottam szárnyra ezt a mende-mondát és nemsokára tovaszánguldott:

„Tarka hóka-lovon egy fekete arab utazik Mek-kából és hallgat.“

Mint a szélvihar nyargalt a hír a sztyepen végig, míg a nagy, örökké néma sivatagig, a vörhenyes-szürke földig és az alacsony csillagokig jutott.

Azonban azt mondják, hogy jól nyergelt ló odáig is elhatolhat. Patkolatlan lovak, mint a sárga fellegek repülnek ott oázistól oázisig. Mikor a nyergelt ló megpillantja őket, még egy sanda pillantást vet alvó urára, kirúg a hátsó lábával és — usgyi!

— Chabar bar? — kérdik a vadlovak.

— Bar! — feleli a patkolt ló.

És aztán a maga nyelvén hírt ad nekik a fekete arabról és tarka lováról.

A ló a maga nyelvén mondja el és én az enyémen.

A sóstó felügyelője — ilyen tisztség is van! — szárnyára bocsátja a hírt:

„A Mek-kából utazó arabnak oroszul beszélő kirgízre, egy pár lóra és kocsira van szüksége.

Nemsokára valaki kopogott ablakomon és megkérdezte:

— Itt van az arab?

— Itt — válaszoltam és kinéztem az ablakon.

A sóstó partján állt egy kocsi, amelyikbe két jól táplált ló volt befogva, az ablak alatt pedig egy bőkaftános kirgíz várakozott, lovaglóstor a kezében.

— Mit akarsz? Ki beszélt neked rólam? — kérdeztem tőle.

— A Hosszú Fül, kedvesem, — felelte a kirgíz nevetve.

Ajka kicsiny piros gyűrűjében megcsillant ragyogó fehér foga; arca, mely sárga volt, mint az érett dinnye, meggömbölyödött; apró szeme eltűnt a keskeny vágásban.

Mindketten elneveltük magunkat, magam se tudom miért.

Holmija mintaszerű rendben volt: a szekér, az istrángok, a pokrócok. Minden a legjobb minőségű.

— A lovaim se nem kövérek, se nem soványak. Az egyik pej, a másik meg fakó. A beszédem igaz! — mondta Izsák, leendő tolmácsom, útítársam és barátom.

— Igaz, igaz! — ismételtem utána.

— Meg kell bíznod bennem, kedvesem! — mondotta kérlelve. — Más ember dicsekedne és azt mondaná: „Ilyen és ilyen a lovam!” De nekem ez nem szokásom.

Hamarosan megegyeztünk.

Elkezdtünk csomagolni: készültünk a hosszú utazásra, amely nomádösvényeken vezet és sok száz versztányira tér el a póstaúttól.

— Nem fognak útközben meggyilkolni?

— Miért gyilkolnának meg, kedves? — felelte Izsák. — Ha nem bántjuk a tevéiket, ha nem bántjuk a lovaikat, mit törődnek akkor velünk?

Miután a kétszersültet és egyéb szükséges holmikat becsomagoltuk, zsinegekkel lekötöttük a pokrócokat és a zsákokat s felültünk a kocsira. Karat és Kulat*) kényelmesen poroszkálnak, tarka lovam a saroglyához kötve üget utánunk. A látóhatáron néhány lovas tűnik fel. A Hosszú Fül hallgatódzik.

— Chabar bar? — kérdik egyfelől.

— Bar! — jön a válasz a másik oldalról. — Az arab kocsin ül és a hókás, tarka ló a kocsi mögött üget.

*

A nap kissé fölmelegítette ezt a vén, az öregség miatt éjjel fázó földet és most itt is, amott is felszökkent a levegőbe a délibáb. A póstaút távirópóznái, imbolyogva, mint egy tevekaraván, távolodtak el tőlünk. A sóstó partján, amely csillogott a napfényben, mint a porcellán szigetelő, a vadludak nyújtogatták hosszú nyakukat.

A nomádút, amelyen haladunk, kettős kerékcsapással kigyózik a sztyepen keresztül. Mindkét nyom fűvel van belepve és akár előre, akár hátra néz az ember, mindig egyforma: zöld kigyó tekerődzik a száraz, sárga tengeren át. A tó, egyike a pusztá

*) Kirgizül: fekete ló és veres ló.

számtalan csalóka tavának, ragyog, mintha igazi volna. A víz tükréből nagy szárnyát csattogtatva fölrebben egy madár.

És hirtelen minden elillan. A tó, a madár és a teve egy pillanat alatt eltűnik.

Kutya jön velünk szemben, szaladva, füle fityeg, mint két rongy.

— Ka! — kiált neki oda Izsák a maga nyelvén.

A kutya szűkül örömében és felénk közeledik. A kocs megáll. Sárga vizsla, karcsú és ruganyos, mint az óra rugója. Kétkedve vizsgálgat bennünket: csakugyan mi vagyunk-e? Ez a kétkedő pilantása az állatnak egészen megdöbbentő.

— Ka! — kiáltom én is oda a kutyának.

Nem, nem mi vagyunk, akiket keres! A kutya vonítva rohan el. De ereje fogytán van és az út, amely mint két kígyó tekergődzik a pusztán át, végtelen.

A kutya leül a földre és szűkül.

— Ka, ka! — hívjuk utoljára és gyorsabb ütemre biztatjuk a lovakat.

A kutya megint utánunk lohol; ragaszkodik hozzánk és ezentúl mindenkorra velünk marad. Úgy látszik, ő is meg van elégedve és bizonyára azt hiszi, hogy nem történt vele semmi különös: hát nem mindegy, melyik úrnak szolgál? Előtte is pusztaság, mögötte is pusztaság, mindenütt egyforma. A nagy pusztai nap mindenhol egyformán süt,

egy pillanatra se sötétedik el és sosem időzik fák mögött.

Verőfény és rónaság... A kutya rendületlenül szalad a kocsink után. Vonítása azonban visszamaradt a pusztában és kétkedő pillantása szintén. A Hosszú Fül meghallotta a vonítást és a délibábok megőrizték a kutya pillantását, amely elvesztette gazdáját.

Pusztaság köröskörül!

Kinek ragyog ez a bőkezű, tiszta nap a sztyepen?

Magányos felhő árnyéka bolyong koponyától koponyához, csontváztól csontvázhoz és felel arra a kérdésre, hogy kinek süt ez a nap a pusztaságban; ők is éltek és vonítottak valaha és a sztyep drágán fizette meg a délibábos, verőfényes rónaságot.

*

Dél felé a pusztai nap fehéren izzik. Egy kútnál megállunk és megitatjuk a lovakat. Izsák kiteríti kaptánját a földre és imádkozik. Karat, Kulat és a tarka ló várják, hogy Izsák befejezze imádságát; összegdugták a fejüket és a kút mélyére pillantanak: a vizet szeretnék elérni, vagy tán belefult sztyepnyulat vagy patkányt látnak abban a vízben, mely inkább kávéhoz hasonlít?

— Allah, Allah! — suttogja Izsák, feltápászkodik a földről, ismét leborul és újra felemelkedik.

Sárga arca hol eltűnik az aszott árvalányhaj között, hol meg felbukkan a kék égen. Sokszor borul a földre, simogatja tenyerével a szakállát, ég felé emeli ferde vágású keskeny szemét és felolvad az áhítatban. Egy sólyom vakmerően csap le egy kis madárra közvetlenül Izsák kaftánja mellett; de az üldözöttnek sikerül elmenekülnie, a sólyom felrepül és elvész a távolban. Izsák, úgy látszik, észre sem vette a dolgot, még mindig ájtatosan összekulcsolt kézzel áll kaftánján, de szeme révedezően kíséri a madarat.

A kék szemhatáron hirtelen egy fehér turbán vilan föl.

— Allah, Allah! — imádkozik Izsák gyorsabb ütemben.

— Mollah*)? — kérdem tőle, mikor kaftánját ismét felteszi a kocsira.

— Szárt**) teveháton, — feleli Izsák.

És megint minden olyan, mintha itt se lett volna: se mollah, se szárt; fehér fejkendős asszony jön felénk lóháton.

Elvesztette a kisiát.

Nem láttuk-e, kérdi tőlünk.

— Nem láttunk senkit, — feleli Izsák, — de egy kutya csatlakozott hozzánk, nem a tiéd?

— Nem! — feleli az asszony. Még néhány kér-

*) Mollah: mohamedán pap.

**) Szártok: Turkesztán török-tatár fajú népe.

dést intéz hozzám és Izsákhoz, megnézi lovainkat és tova üget.

— Azt kérdezte, — közli velem Izsák, — nem láttunk-e egy tarka lovon utazó arabot és nem az lopta el vajjon a fiát.

Izsák erre azt felelte neki:

— Az arab itt ül a kocsin és pipázik, a tarka ló meg ott áll a kút mellett.

Erre az asszony nagy bánata ellenére azt kérdezte:

— Honnan és hová utazik az arab?

Izsák megmagyarázta neki:

— Az arab Mekkából jön és hallgat; nem ő lopta el a fiút, hanem biztosan egy sárgahajú, meddő asszony.

Válasz helyett az asszony végigsuhintott a lován és elszárguldott.

Nekem is kedvem támadt, hogy tarka lovamra üljek, hogy velem is játsszék a délibáb, mint az asszonnyal.

Sztyeplovas lettem. Fejemen báránybőr süveg, felül zöld bársonnyal szegve. Lábamon puha kecskebőrcipő és fölötte nehéz csizma, amely félig bőrből, félig nemezből készült. A dolmány szárnyait térdem köré csavartam és a nyeregre szorítottam. A fekete, bő kaftán letakarja a zubbonyt, a nyeret és a fél lovat. Jobb kezemben tartom a lovaglóostort, bal kezemben a kantárszárat. Egészen belebujtam abba a bő ruházatba és úgy ülök

kis tarka, hóka-lovamon. Külsőre nézve kirgíz, a hírek szerint arab: így vágatok a sztyepen át és délibábokat idézek fel.

A látóhatáron ismét felbukkan a Hosszú Fül néhány lovasa. Kettő közülök keresztezni akarja utamat. Én azonban kifogok rajtuk. Nehéz csizmámmal megsarkallom a tarkát és süvegem széle tüstént hátracsapódik, mint a vizsla füle. A szél süvít. A kis lovacska prüszköl. A sztyep megélenkül. Nem is halott, korántsem. Él egész terjedelmében, föláll és beszél a lovassal:

— Berge, dzsigit — gyere ide lovas! — kiáltják utánam.

Hátranézek. A két lovas az úton áll messze mögöttem. Egyiknek bot van a kezében, rajta hurok, amilyennel a lovat befogják. A másik oldalról Izsák közeledik feléjük.

— Chabar bar? — kérdik a lovasok.

— Bar! — feleli Izsák.

Mesél nekik valamit a maga nyelvén és ujjal mutat rám. Most tehát nem délibábot, hanem igazi arabot látnak, saját fülükkel hallják a hírt az arabról és gyönyörködnek benne.

— J-o-o! — kiált föl az egyik.

— Eh! — mondja rá a másik.

Nem hallani egyebet, mint „-o-o“-t és „eh“-t.

Igaz, majd elfelejtették. Persze! Elvesztettek egy tevekancát. Nem láttuk-e a tevekancájukat, kérdik.

— Nem! nem láttunk tevét. Egy kutya szegődött hozzánk. Találkoztunk egy asszonnyal, aki elvesztette a kisleányát. De tevét nem láttunk.

A lovasok szerfölött meglepődve távoznak: igazi eleven arabot láttak! Ha tíz, vagy akár húsz év múlva is jönnek újra erre a vidékre, amelynek „Törött Kerék“ a neve, pontosan emlékezni fognak erre az arabra: hogy süvege zöld, dolmánya szürke volt, kaftánján vörös övet viselt és tarka lovának hóka volt a homlokán.

*

Kímélni akartam a lovamat és ismét felültem a kocsira Izsák mellé. Kényelmesen dőcögünk a nomádúton és bámuljuk a délibábot.

A nap folyamán még néhány találkozásunk volt. Azon a helyen, melynek „Beomlott Kút“ a neve, két lovas állta utunkat. Sokáig elbeszélgettek Izsákkal.

— Mit beszéltek? — kérdeztem kíséremtől.

— Még mindig arról a tevekancáról, — felelte Izsák.

Estefelé üres szekeret láttunk a pusztán, ló nem volt eléje fogva. Gondoltuk magunkban: „Ezt a szekeret az az asszony hagyta itt, amelyik a kisleányát elvesztette“. Ahány utassal csak találkoztunk az est beálltaig, mind az asszony felől tudakozódott, aki a kisleányát elvesztette és mind elmondta, hogy egy farkas elrabolta a tevekanca kicsijét.

Mikor a nap már a pusztá peremén járt, nem messze tőlünk három vadlúd repült fel: tó volt a közelben. Épen amikor Izsák esti mosakodását akarta elvégezni, nagy édesvizű tóhoz értünk, amely félig náddal volt benőve.

A muzulmánok azt mondják, hogy estefelé szégyelli magát a nap: elpirul, mert hajdanában úgy imádták, mintha istenség volna. Izsák nem a naphoz imádkozik, ami pedig olyan természetes volna, hanem a láthatlan Kaaba felé küldi el könyörgését.

— Allah, Allah! — mondja, valahányszor leveti magát a kaftánra.

A lovasok is, akik a tevekancáról és csikajáról beszéltek, leszállnak lovaikról. Ott, ahol ők állnak, nincs víz; ahelyett, hogy vízzel mosdanának, homokkal dörzsölik le magukat. Kaftánjaik feketén rajzolódnak ki a vörös ég alján; majd ég felé meredeznek magasra emelt karjaik, majd eltűnnek a földön.

— Allah, Allah!

Ebben az órában az egész pusztá kiterjeszti kaftánjait és suttogja: „Allah!” Minden arcot pirosra fest a leszálló nap és csak a pusztán elszórt, templomokhoz hasonló sírdombok feketélnek.

Míg Izsák elvégzi ájtatosságát, elmegyek a tóhoz. A part majdnem egy verszta hosszúságban náddal van benőve. Alig látható ösvényen törtek a nádon keresztül, amely mindent eltakar a

szemem elől. A rengetegben vadludak költenek, tűzokok bújnak meg, farkasok tanyáznak, amelyek valahol letépték egy ürü kövér farkát és most emésztnek. Tigrisek csak tovább dél felé fordulnak elő, de ennek a száraz sűrűnek a félhomálya így is eléggé félelmetes.

Az ösvény messzire elvezet Izsáktól, aztán a tótól is, ismét kanyarodik, pocsolyához visz el és onnan még tovább, nem tudom, hová.

Az ösvénynek hirtelen vége szakad.

Valahonnan ismeretlen madárhangot hallok.

„Miféle madár lehet?“ — kérdezem magamtól.
— „Még soha életemben nem hallottam ezt a hangot. Okvetlenül látnom kell a madarat.“ Visszafordulok az ösvényen. Jobbra és balra a száraz nádban titokzatos zörejeket hallok, távolban pedig a madár majd elhaló, majd csalogató hangját.

Gyorsabban megyek, ki akarok kerülni a homályból, elvesztem az ösvényt, töröm a nádat és végül meglátom a lebukó nap vörös fényét és a szélső nádszálak fekete hálóját.

A nád mögött pedig nincs is madár. Köztem és a nap vörös korongja között sírdomb fekete kupolája emelkedik, hatalmasan, mint egy templom. A domb mellett egy birkanyáj legel, a juhok kövér farkai vörhenyesen fénylenek a napban, a háttérben öreg juhász ül egy bika hátán, csicsereg, mint egy madár és kiáltja:

— Csu!

— Berge! — hívom az öreget; szeretném, hogy a bika hátáról megkeresse Izsákot.

Az öreg és a bika meghallották kiáltásomat.

— Csu! — kiáltja oda az öreg a birkáinak.

Az egész nyáj megfordul és felém tart. Az öreg a bika hátán követi birkáit.

— Egészséges a karod és a lábad? — üdvözlöm az öreget kirkizül.

— Amamba! — feleli erre.

— Egészséges a jószágod?

— Aman!

— És, hogy van a te karod és a te jószágod? — viszonozza az üdvözlést az öreg.

— Amamba, aman, — felelem neki.

Ez minden, amit mondani tudok. Némán mutatok a nádasra és azt akarom, hogy keresse meg Izsákot.

Megsimogatom a szelíd bikát a szarva közt és egyre ismételem:

— Dzsakszi, dzsakszi — jó, jó!

Az öreg a bika hátáról körülkémleli a vidéket, fölfedezi Izsákot és mosolyog: megértette, mit kívántam tőle.

Megsimogatom a jó öreget is:

— Dzsakszi, dzsakszi, akszakal — derék, derék öreg!

Az öreg leszáll a bikáról.

Most én szállok föl a bikára, amely köré időközben rengeteg görbe orrú, lelógó ajkú birka, hosszú szarvú, szakállas kos, juh, kecske és bárány sereglett össze. Kiáltok Izsáknak, aki messze a nádas mögött áll, olyan hangosan, ahogy csak a sztyepen szoktak kiáltani.

Izsák rég befejezte az imádságát és folytatja az utat a kocsin, közben azonban folyton szemmel tart engem is. Int a kezével, hogy menjek feléje.

Fütyentek a birkáknak.

— Csul! — biztattam a bikát. — Berge! — szoltam az öreg juhásznak.

A kövér farkok remegtek, mint a gumipárnák; a kosok szarvai ide-oda mozogtak, mint a vasvilág; egy szakállas ürü vezette a nyáját, az öreg hátul terelgette és így mentünk Izsák elébe.

Az öreg tanyája egészen közel van, jól látszik ide, néhány piszkos sátorból áll. Tulajdonosa éjjeli szállást kínál és tiszteletünkre egy bárányt akar levágni. Megköszönjük: az öreg szegény, sátrai piszkosak, a tó partján sokkal szebb lesz és az idő is pompás. Az öreg sokat beszélgetett Izsákkal, segített száraz trágyát összehordani tüzelőnek és nagyon hálás volt azért a pár kocka cukorért és néhány darab kétszersültért, amit ajándékba adtunk neki.

— Mit mesélt neked? — kérdeztem később Izsáktól.

— Az arabról és az asszonyról, aki elvesztette a kisiát, meg a tevekancáról.

Az öregnek a lánya éjjel meg akarta nézni bölcsőben fekvő kisiát és nem találta meg; azonnal kirohant a sátorból és látta, hogy vágtat el az arab, ölében a kisiúval, a sztyepbe. Ugyanekkor a tevekanca mellől is eltűnt a kicsi, a tevekanca ordított és kiszáguldott a pusztába. A kis fiú anyja és az öreg fiai tüstént lóra pattantak, hogy betereljék a tevekancát és megkeressék a kisiút. Így a sátortanya tulajdonosa egyedül maradt a birkanyájjal.

Izsák elmondott a szegény öregnek mindent, amit az arabról tudott és igyekezett őt meggyőzni, hogy a kisiút nem az arab, hanem egy sárgahajú meddő asszony rabolta el, a kis tevét pedig farkas hurcolta magával. Izsák azt állította, hogy az öreg végre elhitte, amit mond és így szólt:

— Jo-o, Chudaj — ó, Uram! Régen a meddő asszonyok sok mérföldnyire zarándokoltak a szent Aulje-Tau hegyhez és a nagy Chudaj meghallgatta imájukat és gyermekekkel ajándékozta meg őket, most azonban szegény emberektől rabolják el a gyereket. Jo-o, Chudaj!

Fejét csóválva ott hagyott minket az öreg és mormogta:

— Ó, ezek a meddő asszonyok!

III. A TARKA LÓ

Van egy madaram, amely egy pillanatalatt elér a paradicsomba és egy szuszra a hetedik mennyországba.

(Pusztai találós mese.)

Sejtelmünk se volt, hogyan és mikor tűnt fel az első csillag. Mialatt az öreggel beszélgettünk, leszállt a nap és két kecskebak viaskodott egymással az esti pírban. Az öreg a sátrak felé terelte nyáját, mi pedig a sztyepen ütöttük fel éjjel tanyánkat. Megitattuk a lovakat és nyakukba kötöttük az abrakos tarisznnyákat. Míg a lovakkal foglalatostkodtunk, nagy csapat veréb szállt le körénk; némelyek nyugodtan ültek le a kocsi saroglyájára és a hunyó nap utolsó sugaraiban sűtkéreztek, mások föl-alá ugráltak a kocsin és a sztyep legutolsó eseményeiről csevegtek. A kocsiról nemeztakarókat, kétszersültet, teát, cukrot és húst raktunk le és mindent a földre helyeztünk. Mind a két kocsirudat a magasba emeltük, összekötöttük őket szíjjal, a lelógó szíj közepére még egy szíjat erősítettünk és arra akasztottuk a tó vizével megtöltött teáskannát. Izsák meggyújtotta a száraz lótrágyát, mellyel a teáskannát gondosan, mondhatni szeretetteljesen körülrakta. A lágy esti szél halványkék lángot lobbantott fel a kanna alatt.

Ezalatt az öreg családtagjai a sátrak közelében

a nyáj körül sürgölődtek. Nem láttuk, hogy tulajdonképen mit csinálnak; valószínűleg fejték a kecskéket, kancákat és nösténytevéket. Valaki énekelt. A dal oly együgyű és egyhangú volt, mint a vödör zörgése. Ennek a dalnak hangjai mellett az állatok lassankint leheveredtek. Mikor már a nyáj lepihent, a két teve is letérdelt és a dal elnémult, megpillantottam az első csillagot. Oly nagynek és közelinektűnt, mintha ezüstszálon ereszkedett volna le hozzánk.

— Csolpan! — mondta Izsák. — Ez a pásztorok csillaga: akkor jön fel, amikor a nyáj hazatér a legelőről és akkor tűnik el, amikor reggel ismét kivonul legelni. Ez a mi legjobb csillagunk.

A csillag bizonyára már régebben ragyogott az égen, de mi csak most vettük észre. Ha csak egy csillagot lát az ember az égboltozaton, hamarosan megpillanthat egy másikat és ha jobban odanéz, harmadikat és negyediket is. Kis idő múlva már valamennyi csillagkép tündökölt odafent.

Hirtelen az egész kép megváltozott. A kannában elkezdett forrni a víz, kifutott és sistergett az égő trágyában. Izsák hamar levette a kannát a tűzről. A trágyagolyókból felépített kis torony belsejéből azon a helyen, ahol a kanna lógott, nyugtalan vörös láng csapott föl. És az ég, az egész ég, valamennyi nagy, magányos, közeli csillagjával eltűnt ez elől a kis földi láng elől.

Izsák ezzel nem törődött; leforrázta a teát és a szíjra egy másik edényt erősített, amelybe a vascsorának való húst tette bele. Mihelyt az üst eltakarta a nyugtalan lángot, újra megjelent fölötünk az ég.

A tea elkészült. Magunk alá rakott lábbal ülünk a tűz körül és apró fületlen kínai csészékből szűr-csöjlük a forró italt. A csészének alsó szélét fogjuk ujjainkkal és minden hörpintés után egy csipetnyit harapunk a bal kezünkbe markolt cukorból. Kedélyesen elbeszélgetünk a csillagokról.

— Mit tudna erről a csillagról mondani? — kérdi Izsák és a cukordarabbal fölfelé mutat.

— Melyikről? — kérdem, — erről? — és kockámmal ugyancsak az égre mutatok.

Izsák igenlőleg röfög és bólogat.

— Mit tudnék a sarkcsillagról mondani? Hát, hogy mozdulatlan.

— Mi is annak tartjuk.

— Hiszen nálatok minden ép úgy van, mint nálunk, — mondom csodálkozva.

— Ez mind régesrég óta látható az égen, — jegyzi meg Izsák. Nálunk is, nálatok is és mindegyik egész egyformán. Nálunk úgy hívják azt a csillagot, hogy „Vasoszlop“.

— És mit tudnál arról a két csillagról, a fényesről meg a homályosról mondani, amik ott vannak a Vasoszlop közelében?

— Az a kettő a Kis Medve farkában van, de nem tudok róluk semmit sem mondani.

— Két ló az, egy fehér meg szürke — magyarázza Izsák. — Mindkettő oda van kötve a Vasoszlaphoz és úgy járnak körülötte, mint Karat és Kulat a kocsi körül. És az a hét nagy csillag, — mondja a Nagy Medvére mutatva, — hét tolvaj, aki el akarja lopni a fehér meg a szürke lovat. Ezek azonban nem engedik magukat megfogni és folyton a Vasoszlap körül járnak. Amikor a hét tolvaj utólérte a fehér és a szürke lovat, eljön a világ vége. Ez mind régesrégén látható az égen. Minden csillagnak van valami jelentősége.

— Hát az a sok csillag egy rakáson? — kérdem a Fiastyúkra mutatva.

— Ez a nagy rakás a farkastól felriasztott juhnyáj. Hiszen tudod, hogy bújnak össze a juhok a farkas közeledtére?

— Hát van az égen is farkas?

— Ott van ni, kedvesem! — és a cukordarabbal megmutatja nekem a Farkast.

— Hiszen az égen minden úgy van, mint a földön, — mondom csodálkozva.

— Mint a sztyepen, — feleli Izsák. — Ott van az anya is, aki kisfiát keresi.

— Van ott talán arab is?

— Eh!

— Hosszú Fül is?

— Eh!

Izsák hallgat. Egyikünk se szól. Fölöttünk megvillannak a csillagok, mintha lélegzenének; alighanem észrevettek bennünket, mosolyognak ránk és suttognak valamit. Csillagtól csillagig, az egész tejúton végig, nagy, csendes öröm ömlik el.

Egyik csillag megkérdezi a másikat, mint a lovas a pusztában:

— Chabar bar? Van újság?

— Bar! Az arab teát iszik a csillagok alatt.

*

Izsák száraz nádszálat gyújt meg a tűznél. Bevilágít vele az üstbe, hogy megnézzze, vajjon megfőtt-e már a hús. Levág belőle egy darabot és megkóstolja.

Leveszi az üstöt a tűzről. A láng ismét fellobban. A csillagos ég újra eltűnik. A földi láng megvilágítja kocsinkat és a száraz füvet körülöttünk.

Abrosz helyett piszkos rongyot terítünk a földre és kirgíz módra a tíz ujjunkkal eszünk, a csontokat odadobjuk a kutyának. Ez a kocsi alatt ül és rágcsál. Karat és Kulat a száraz füvet ropogtatja. Fölöttük nagy madár vijjog. Kiált egyet, egy pillanatra eltűnik és újra kiált. Ezt a madarat juszaknak hívják; vőlegény, amelyik elvesztette a menyaszszonyát.

A sötétben megvillan valami, mint egy meggyújtott gyufaszál. A lovak prüszkölnek. Farkas!

A fény felé lövünk, vörös tűzkévék röppennek fel a sötétségben. Lövéseinkre a sátorban kutyaugatás és nagy zaj támadt.

— Hol vannak a lovak?

— Itt!

A maradék teával eloltjuk az égő lótrágyát. Ismét feltűnik az ég és így marad fölöttünk egész éjjel. A sztyep szélén felbukkan a hold, mint egy szentnek a dicsfénye. Eltűnik a Fiastyúk, a megriadt juhnyáj, a Farkas, az anya, aki elvesztette kisfiát, a tejút fele. Csak az egész nagy csillagok ragyognak tovább.

Leheveredünk a nemeztakarókra a kocsitól jobbra és balra. Báránybőrsüvegemet a fejem alá rakom, a lovaglócsizmát nem húzom le a lábamról, magam mellé fektetem a puskámat és egy másik meleg nemezpokróccal betakaródzom. Karat és Kulat Izsák oldalán legelésznek, a tarka ló az enyémen. A legkisebb zörejre le kell dobnom a pokrócot és a farkast lövéssel elriasztanom.

Most tisztán látom a juszakot, a menyasszonyát sirató vőlegényt, amint nagy körben kering a csillagok alatt. Majd ép a fejünk fölött vijjog, majd messzire távozik, hogy kis idő múlva ismét visszatérjen. Keres, csalogat, kiált és mindig ugyanazt a kört írja le. Oly szomorúan és kétségbeesetten sóhajtoz ez a madár, fönt a pusztá föld felett, mélyen a csillagok alatt keringve.

Karat a kocsihoz közeledik és a kocsi oldalán vakarja a hátát.

— Csu, Karat! — förmed rá Izsák.

A ló átkerül az én oldalamra a tarka mellé. Most már két ló legelészik körülöttem. Az égen a hét tolvaj közül négy lassankint eltűnik, az éjjel orozva akarnak rajtaütni a Vasoszlophoz kötött fehér és szürke lovon.

„Miért oly nagyok itt a csillagok és miért vannak olyan közel?” — kérdezem magamtól és takarómba burkolódzom. Azt hiszem azért, mert a föld alattam olyan vén és száraz. Minél öregebb a föld, annál közelebb látszanak a csillagok. Mitől is félhetnének itten?

— Csu, Kulat!

Fölpillantok a takaró alól: a harmadik ló is átjött az én oldalamra. A tarka időközben elment, alig látom a magas fűben, amelyen a dér csillog, mintha számtalan csillag ragyogna.

Nem ment el a tarka nagyon messzire? Fölkeljek? Nagyon hideg van. Izsák alszik.

Fejembe teszem a báránybőrsapkát, fel akarok állni, de ahelyett újra becsavarom magam a pokrócba, megmelegítem magam a saját lélegzetemmel és megint kérdezem magamtól: „Nem ment a tarka túlságosan messze ezeken a csillagokon keresztül?” Nemsokára erre robog egy sárga vadló-felhő és akkor tarka lovam — Isten veled!

Fel akarok kelni, de nem tudok.

A tarka közben a sztyep széle felé közeledik, ahol már a nagy sivatag kezdődik. Ott a föld vörhenyesszürke. A csillagok egészen lebocsátkoztak és a földön pihennek. Sárga vadló-felhő száguld el előttem. Észreveszik a tarkát, megállanak, nyerítenek, hívogatják. A csillagok reszketnek, magasba szállnak és újra lebocsátkoznak. A tarka meggörbítette karcsú nyakát és félszemével a kocsi mellett alvó urára kacsint.

„Alszik-e vajjon? Igen, alszik!”

Patkója magasan csillan meg.

Vad lovak rohannak oázistól-oázisig. Ha kettő találkozik, megáll.

— Chabar bar? — kérdik az öregek.

— Bar! — felelik a fiatalok. — A sztyep szélén, egészen közel a sivataghoz, alszik a fekete arab, de tarka hóka-lova itt van.

— Ott a közönséges földön tarka hóka a neve, — javítják ki az öregek, — itt azonban mindörökké így nevezzük: a fehércsillagos tarka mén.

IV. AZ ORDAS

Ramazan, a holdév kilencedik hónapja vége felé járt. Egy tiszta reggelen megjelentek a szemhatáron a sztyep hegyei. Olyanok voltak, mint óriás nomádok nagy kék sátrai. A sztyep hullámos, az

út gidres-gödrös lett és a kocsin hátul lógó vödör szüntelenül zörgött.

— Itt van a föld gerince, ez Arká földje, — mondta Izsák.

Áldott vidék! Az ürühús itt kövér, a kumisz bódító, mint a bor; ez a világ legjobb pásztorországa.

A hegy lábánál hét sátor áll; olyanok, mint hét alvó fehér madár, akik szárnyuk alá dugják a fejüket. Kávás kútnál ül el egy lány és juhokat nyír.

— Vendégül fogad minket Dzsanász? — kérdezzük a lánytól, ahogy a pogányok kérdezték Ábrahámától Kanaán országában.

— Fogad benneteket . . .

Az agg két fiával már jön is kifelé a sátorból. Mind a három csikóbőrből varrt ruhát visel. Az agastyán szívére szorítja kezét.

A karja egészséges. A lába egészséges. A juhok, a tevék, a lovak — minden egészséges nála és nálunk is. Hála Istennek! Ámen!

A fiatalok félrehúzzák a sátor nemezejtaját. Az öreg sűrű hajlongások közepette kér, hogy lépjunk be. Egy lány, ezüstpénzfüggőit csörgetve, a kúthoz szalad, hogy a juhokat nyírja.

A sátor belseje léggömb belsejéhez hasonlít. Fönt van egy lyuk, amit ki lehet nyitni és be lehet csukni.

A nyíláson át egy kerek darab ég látható; lent a földön három kormos kő, fölöttük horog: ez a

tűzhely. A tűzhely előtt, szemben a bejárattal, mely a Kaaba felé néz, van a vendég helye. Szőnyeg van odaterítve, közvetlenül mellette nő a fű. A falakat is szőnyegek díszítik.

A házigazda kancsóban vizet nyújt a vendégek kézmosásához. A fiai törülközőt tartanak készen. Az egyik szűrő, szemtelen tekintettel nézi végig a vendéget; a másiknál feltűnik a csupasz, sárga láb, amely, nem tudom mi okból, jóindulatról tanúskodik, meg a torzonborz haj. A bibliára kell gondolnom: Káin földműves volt és Ábel pásztorember.

A pusztán még süt a nap, vakít, valahányszor félrehúzzák a nemezajtót. Még sokáig ragyogó lilaszínű lejtők és sugárzó méneselek lebegnek előttem. A házigazda rokonai egymás után jönnek a sátorba, feltűnően hasonlítanak egymáshoz. Egyik a másik után lép be és lábát maga alá rakva letelepedik a tűzhely mellé; mintha valaki egy nagy ódon könyvből olvasná: Ábrahám nemzé Izsákot, Izsák nemzé Jákobot . . .

Ha jobban megnézi őket az ember, mégsem olyan egyformák: az egyik kövér és kis fókafeje van, a másiknak kis patkányfark lóg le a felső ajkáról, a harmadiknak le van rágva a patkányfarka, a negyedik kisebb a többinél és rézvörös az arca.

Egy sorban ülnek mindnyájan az ágytól a lószerszámgig, amely a falon függ, hallgatnak és rágszálnak.

Négy hete bolyongok már a nomádok útjain és velem vándorol hasonmásom, a fekete arab. A Hosszú Fül elvitte a hírét az egész nagy pusztába. Mekkából jön, de senki sem tudja, hová megy. Végre mégis elcsípték.

— Hová utazik az arab?

Minden felől éles pusztai pillantások fúródnak belém. Egy félig nyitott szájban hegyes, fehér fog csillog, amely kész az arabba beleharapni, hogy kikutassa, mi rejlik benne. Az egyik egész közel ült hozzám és feszülten fürkészt, míg végre fáradtan hanyatlik egy párnára és elszundít. Nyomban egy másik telepedik mellém...

Megúntam a délibábot...

— Nem is vagyok arab!

— Jo-o! — kiáltja a kövér fókafejű.

— Jo! Allah! Nem arab! — kiáltja a többi.

Mindnyájan csodálkozva tátják el a szájukat.

— Hát akkor kicsoda? Mit akar itt?

— Nem akar semmit! — magyarázza Izsák. — Tudós és nem akar a sztyeptől semmit, se keményt, se puhát, se keserűt, se sósat.

— Jo, Chudaj! Talán az ősök szelleme ő, aurach?

— Nem. Kétszersültet eszik, teát iszik, érdeklődik a füvek, birkák, csillagok, dalok iránt, vadászik, főz, kirgiz módra a tíz ujjával eszik, sohasem imádkozik...

— Sajtán! — suttogja a kövér patkányfarkbajszú.

— Nem is sajtán, — igyekszik őket meggyőzni Izsák. — A sajtánok gonoszok, ő azonban pétérvári tudós és jó ember...

— Van talán puha ujja a jobb kezén? — kérdezi a kövér, lerágott patkányfarkbajszú.

— Chydyr ő, a szent, aki mint koldus bolyong; jobb keze hüvelykujjában nincsen csont.

Megtapogatják a kezemet, megvizsgálják a hüvelykujjamat — a hüvelykujj kemény. A vendég tehát nem arab, nem aurach, nem sajtán, nem szent.

Izsák két órahosszat magyarázza nekik a dolgot. Az arcok kipirulnak, szemeik tűzben égnek, de a fekete arab titka még mindig nincs megfejtve.

Mindnyájan csettintenek a nyelvükkel.

— Dzsok! Nem, ez érthetetlen.

Minduntalan új meg új emberek jönnek a sátorba, leülnek a tűzhely mellé, bámészkodnak, kérdezősködnek, csettintenek és kijelentik:

— Dzsok! Nem, ez érthetetlen.

A sátor nemezfala halkán megremeg: valaki kívülről lyukat fúrt belé és nemsokára fekete ferde szem villan meg a nyílásban. Ez a szem most sok épen ilyen fekete ferde szemre pillant. Kint összegyűltek az asszonyok valamennyien, suttognak egymással és az arab, mint egy ordas, apró dzsinből óriási albasztüvé válik. Ki tudja? Hátha a fekete arab titka szétválaszt egy közeli cserjében ölelkező szerelmes párt és megzavarja egy meddő

asszony tiszta gondolatait, aki kész a szent hegyhez zarándokolni?

Ámde minden a legegyszerűbben oldódott meg.

Valaki megkérdezte:

— Van a vendégnek apja?

Mindnyájan örültek ennek az egyszerű kérdésnek és összébb ültek.

— Van apja.

— Hát anyja van?

— Van anyja is, vannak fiú- és leánytestvérei, van nagyapja és nagyanyja. Minden úgy van nála, mint nálatok a pusztában és mint a szent könyvekben: Ábrahám nemzette Izsákot, Izsák nemzette Jákobot.

— Élnek mindnyájan?

— Mindnyájan élnek és Péterváron laknak.

— Jo! — örül az aggastyán, aki olyan mint Ábrahám. — Hány ház van Péterváron?

— Sok ezer!

— Oh! — csudálkozik örömmel a sok tátott száj.

— Van Péterváron birka? — kérdezi Ábrahám?

— Igen, van, de ott nincs kövér farkuk.

— Hát?

— Kis farkuk van, mint a kecskének.

Mint a szikra, suhant át a mosoly tolmácsom ajkáról a tátott hegyesfogú szájak mélyére. A bő káftának puskapor-készlete felrobbant. Léggömbünk már-már szétpukkadtt. Így nevetnek a sztyepen.

Az alvó fölugrott párnájáról, megdörzsölte szemét és megkérdezte, mi történt.

— Péterváron a birkáknak nem kövér a farkuk, hanem apró, mint a kecskéké, — felelik neki.

Mint a szélütött hanyatlik vissza a párnára. A kis rézvörösképű, a kövér patkányfarkbajszú, a másik fókafejű kövér, a hosszúszakállú Ábrahám, sőt Izsák is hátrabuknak, újra felülnek, a vendégre bámulnak, ismét visszafekszenek és remeg a hasuk a kaftán alatt. Aki csak tud, még közelebb ül, simogatja a kedélyes arabot, aki még az imént oly titokzatos és félelmetes volt.

A vékony fal mögött csörögnek az ezüstpénzek a nők hajfonataiban. A szerelmes párok a cserjésbennyugodtak lehetnek. A szenthegyenlevő meddő asszonyok lelkét nem zavarja meg semmi. Ez a fekete arab nem is olyan borzasztó; mintha már ezer és ezer év óta élne itten.

V. FARKAS ÉS JUHOK

Egy vén kecskebak bedugta szakállas, görbeszarvú fejét a sátor ajtaján.

— Kecsebakot vagy ürüt óhajt a vendég? — kérdezte a háziúr!

— A vendég ürüt óhajt, — felelte Izsák.

— Fiatalt vagy öreget?

— A vendég fiatalt óhajt.

Az öreg bocsánatot kér: nyáron kevés eső esett és a fiatal birkák nagyon soványak, azonban igyekszik majd kövéret találni.

Elmegy.

A tűzhelyet alkotó három kormos kőre nagy fekete vasbográcsot állítanak, néhány vödör vizet öntenek bele, alája lótrágyát dugnak és tüzet gyújtanak. Ünnepi lakomára készülnek.

Egy fekete mezítlábas pásztor, aki egész idő alatt az ágyon hevert, dalt énekel a görbeorrú birkáról, egy vendégről, egy völgyről, amelyben őt jegenye állott, melyből négy elszáradt és csak egy maradt meg.

A házigazda visszajön egy birkával és kéri vendégeit, hogy mondják vele az áldást.

Izsák mindkét kezével simogatja a szakállát, sutog valamit és az ürü meg van áldva.

A pásztorfiú az ágyon még mindig éneklí a dalt a görbeorrú birkáról; kalimpál a lábával, szájdobrombot pötyögtet és könnyedén új verseket költ a régiekhez.

A kis rézbőrű feni a kést. Egy öregasszony lótrágyát rak a tűzre. A kövek között világít a láng, fent ragyog a derűs esti égboltozat.

A birkát megkötözték. Fejét lelógatják egy réztálba: a vér — élet és egyetlen csöppnek sem szabad a földre hullnia. A vér a tálba csurog, mintha a szamovár csapját nyitották volna ki. A felső nyí-

lásban egyre sötétebbnek látszik az ég. A pásztorfiú egyre dalol, az ajtónyílásban, a tűzhely fényétől beragyogva, állt a kecskebak. Az égen feltűntek az első csillagok.

A kövér főkafejú négyszegletű darabot szelt ki az ürü melléből, hogy tűzön megsüsse. Mialatt a nyársat előkészítette, a hús, amelyben az inak bizonyára még összehúzódtak, elkezdett kissé vognaglni.

Izsák figyelmeztette erre a szomszédját, ez meg a maga szomszédjának intett és nemsokára mindnyájan suttozták: „a hús mozog.“ Elkezdtek vitatkozni, szabad-e ilyen húst enni. Elmondtak egy esetet, amikor egy farkastól elragadt és később megsütött béránynak a húsa ugyanígy rángatózott. Akkor a mollah megengedte, hogy a húst megegyék, tehát akkor ezt is el szabad fogyasztani.

A kövér tűzbe dugta a felnyársalt húst és így szólt:

— Most aztán nem ugrál többet.

A rézbőrű levágta a birka fejét és odanyújtotta az öregasszonynak. Ez hosszú nyárson a tűz fölé tartotta a fejet, hogy lepörkölje a gyapjút. Mikor a fej egészen megfeketedett, leöntötték vízzel, az asszony jól ledörzsölte a megpörkölt felületet, a fej lassankint fehér és tiszta lett.

A rézbőrű szétvagdalta a birkát és kiszedte a beleit. A kutyák megszimatolták a húst és bedug-

ták fejüket a sátor ajtaján. Odaadták nekik a réztálat a vérrel.

Asszonykezek nyúltak be a nyíláson, odaadták nekik a zsigereket. Az egyik a tüdőt kapta.

Végre a fekete bográcsba dobták a vörös törzset és a fehér fejet. Vér, tűz és víz egyesült, gőz és füst szállt a magasba és eltakarta a szelíd csillagokat.

Mikor a birka megfőtt, alacsony kerek asztalt helyeztek a szőnyeg elé és mindnyájan köréje telepedtek. Kiszedték a fejet a bográcsból és a legjobb részét — a fület — odaadták a vendégnek. Feltörték a koponyát, külön tálba tették az agyvelőt, vagdalt hagymaszárat szórtak rá, a bográcsból levest öntöttek fölé és elkezdtek falatozni. Mindenki a kezével szedte ki adagját a tálból és nagy étvággyal költötte el, a zsíros kezeket a nyergeken, lószerszámokon, ostorokon dörzsölték le. Mikor az agyvelő elfogyott, hozzáláttak a húshoz.

A tálban nagy halom hús hevert. A két patkányfarkbajszú szétvagdalta és lefejtette a húst a csontokról.

A többiek kivették a darabokat a kezükkel, sós vízbe mártották és rágás nélkül nyelték le őket. Nagyon sietős volt a dolguk. A fogak villogtak. A csontok megfehéredtek. A kutyák megint bedugták a fejüket az ajtónyíláson.

Kint pedig utolsó sugaraít szórta a holdév kilen-

-cedik hónapjának fogyó sarlója. A pusztán dér csillogott. A juhok összedugták a fejeiket és sűrű tömegben közeledtek az emberek sötét sátraihoz. Valahol egy szakadékban bizonyára már tűzben égett a farkasok piros szeme és a dombokon csillogott ezüstszürke szőrük. De a jó pásztorok vigyáznak juhaikra; egy menyasszony egész éjjel dalol, hogy ébren tartsa magát.

Fönt átlátszó holdfényhullámok fodrozódnak. A tűzhely pirosuló fénye mellett egy birkát fogyasztanak el a pásztorok. A húsát már megették, most a csontokkal bajlódnak és kiszopogatják a velőt. Az utolsó maradékokat és hulladékot, mindent, ami a sietségben a piszkos abroszra hullott, a házigazda kezével gyűjti össze és odaadja az egészen szegényeknek. Semmi sem megy pocsékba: még a lerágott és összeroncsolt csontokat is a piszkos abroszba csavarják, egy asszony elviszi és utolsó, alapos vizsgálat alá veszi őket. Miután minden elfogyott, hazatérnek sátraikba.

Mi, a vendégek, a sátorban rendezzük be éjjeli szállásunkat és eloltjuk a hűnyó parazsat a fekete kövek között. A felső nyíláson besüt a hold, fehéren világít a bogrács mellett felejtett néhány csont és a koponya. Ugyanazon a helyen fekszünk le, ahol a vacsoránkat költöttük el. Izsák meghúz egy kötelet. A felső nyílás becsukódik és úgylátszik, mintha léggömbhöz hasonló sátrunk messze repülne a

puszta fölött. A menyasszony még sokáig dalol a pihenő nyáj mellett és végül maga is elalszik. A farkasok azonban sziklahasadékaikból előretörnek a völgybe, egyre közelebb sompolyognak, ezüstösen csillogó hátukat és tűzpiros szemüket a dombok mögé rejtve. Szökellve jönnek a cserjésig, amely közvetlenül a sátrak előtt terül el.

Mintha az egész völgyet hirtelen hosszú, erősen kifeszített kötéllal vágták volna ketté: úgy ordítanak fel az emberek sátraikban. De a kutyaugatáson, az emberek lármáján és kiáltásain át is hallani még a farkastól elragadott bárány távolban elhaló nyöszörgését.

Az elhaló nyöszörgés nem volt álom. Izsák félrehúzta az ajtót és kitekintett. A távoli dombokon ezüstös pontocska száguld: a farkas. Nyomon követi több fekete pont: a kutyák. Minden ember talpon van. A rézbőrű puskáját kezében tartva lóháton ül. Mutatják neki az irányt. Biccent és megigéri a házigazdának, hogy bosszút áll a farkasokon.

— Hány darabot raboltak el a farkasok? — kérdem Izsáktól.

— Hármat, — feleli és már megint félig alszik — három bárányt, hat birkának pedig leharapták a kövér farkát.

Az asszonyok alaposan leszidták a lányt. Mikor ismét mindnyájan nyugovóra térnek, felhangzik dala a pihenő nyáj mellett. Olyan, mint egy hegyi

forrás csobogása, amely a holdfényben szikláról sziklára csörgedez. A juhok kérődznek és szuszognak, úgy hallatszik, mintha ezer és ezer emberláb csoszogna a homokban. Most már nem jön több farkas. De ki tudja? Talán érkezik még az éjjel új vendég és a pásztorok még egy bárányt hoznak be részére és leölik a tűz fénye mellett. És így az istenség, mely a nyájakat oltalmazza, új áldozatot kap.

Csendesen pihen a nyáj, az emberek sátra előtt. A kilencedik hónap átlátszó, zöldes holdhullámai végig ringanak az égen, anélkül, hogy a csillagokat elhomályosítanák, a menyasszony dalának hangjai felé, aki a nyáj mellett énekel.

Így volt ez kezdettől fogva a Tarka Kígyó Völgyében.

*

Mikor másnap reggel felébredtünk, a rézbőrű már a tűzhely mellett ült és elmondta szörnyű bosszúállását. Hat farkast megölt, egyet élve fogott el barlangjában. Az elfogott farkast megkötözte, bőrét lenyúzta és végül bőr nélkül engedte útjára.

— És csakugyan elszaladt a megnyúzott farkas? — kérdem csodálkozva.

— El, — felelte nyugodtan a rézbőrű, — de a nyúzott farkas nem tud messzire eljutni.

Elmondta éjjeli vadászatát.

A holdfényben hét piros nyomot fedezett fel aombokon. Leszállt a lóról és követte a nyomokat.

A hegy közelében, ahol kőszáli sasokat szoktak fogni, észrevett egy farkast, amely majd elbújt, majd ismét előjött. Ez a farkas őrt állt, a többi hat jólakott farkas aludt. A vadász a tulsó oldalról ment fel a hegyre, elbújt egy szikla mögé és figyelt. Egy nagy farkas úgy aludt, mintha agyonütötték volna. Rálőtt, a vadállat mozgatta farkát és fekeve maradt. Három másik farkas felállt és félrehúzódott. Füttyentett és a farkasok megálltak. Az egyik leült, elkezdett üvölteni, utána a második és a harmadik is; a másik három farkas meghallotta üvöltésüket, odajöttek agyonlőtt társukhoz és szintén üvöltöttek. Üvöltözött és lőtt a szikla mögé bujva és időnként helyét változtatva. Üvöltözött és lőtt. Az utolsó farkas, amelyik csak könnyen sebesült meg, bezuhant egy sziklahasadékba. Ott a vadász megfogta, lehúzta a bőrét és így engedte el. A nyúzott fekete farkas még vagy hat versztát futott a holdfényben.

Így állt bosszút a rézbőrű a farkasokon a Tarka Kígyó völgyében.

— Jo — jo! — kiáltottak mindnyájan csodálkozásukban.

— Dzsakszi, mergen — derék vadász! dicsérték szeretettel.

Mikor a hofdfényben szaladó nyúzott farkasra gondoltak, hangos kacagásra fakadtak.

Izsák meghúzta a kötelet. A felső nyílás kitérult, behatolt rajta a napsugár és megvilágította a sátrát.

Elutazásra készültünk; a kirgízek is lebontották sátraikat, hogy új táborozó helyet keressenek. Mialatt szedelődzködtünk, minden sátor le volt bontva. Arra folytattuk utunkat, ahol ők nyáron át tanyáztak, ők pedig téli szállásaikra vonultak. A tábor helyén csak néhány feketére égett kő, meg egy koponya maradt vissza.

VI. A PUSZTA KIRÁLYÁNÁL

A nomádok téli szállásaikra vonultak, a kutak kiszáradtak, de mi tovább utaztunk a nyári legelőkre, sok pásztor atyjához, az igen bölcs Baj Kuldzsához, akit a puszta királyának neveznek.

Nemsokára édesvizű tó tárult szemünk elé. Azután egy völgybe jutottunk, amelyben barna lovak legelésztek. Itt kezdődtek Kuldzsarokonainak, csikósainak és sztyeptolvajainak, a barantacsiknak a sátrai, akikkel a gonoszakat szokták megfélemlíteni. A pásztorok bölcs bírása mindenkor meg tudott fenytetni egy engedetlent azzal, hogy elhajtatta a nyáját.

A Hosszú Fül már rég meghozta a tarka lovon érkező, különös idegen hírért, aki a sztyep királyát meg akarja látogatni. A nyolcezer pusztai ló gazdája tizenhat fiatal lovast küldött különböző színű lovakon a külföldi vendég és kísérete elé. Az élen a költő, a kobzos, a muzsikos és a tanító lovagolt; őket követték a fiatal legények ezüst veretű

nyeregben, fejüket rókaprémmel szegett báránybőrkuccsma takarta.

Kuldzsa tanyájához kalauzoltak; mint a sirályok fehérlettek már messziről sátrai. A legöregebb, hófehérhajú akszakai elébük jött, jobbát szívére szorította és elhúzta a fősátor ajtószőnyegét.

A sátor olyan tágas volt mint egy terem. A drága szőnyegek és kaftánok már vasveretű ládába voltak csomagolva: minden el volt készítve az átköltözésre a nyári legeltető helyről a téli szállásra. Kuldzsa utolsó napjait töltötte itten és sas-, meg sólyomvadászattal szórakozott.

Mikor beléptünk, szőnyegen ült az ajtóval szemben és írt, csizmaszárát használva asztalnak. Az aranyhímzésű kis bársonysapka csak kevésse takarta el a pásztorok atyjának kerek dinnyearcát. Apró, látszólag álmos, de nagyon éles szeme majdnem elveszett a nagy sárga felületen; bő kaftán takarta sok veder kumisz befogadóját: ilyennek formálta a sztyep a maga királyát.

Háta mögött kínai istennő módjára mozdulatlanul trónolt idősebb felesége, a bajbicsa. Balján egy tál feküdt, benne nagy darab vaj, jobbján három bronzszínű fiú ült: Kuldzsa gyermekei; egészen elül pedig a sztyepkirály feleségének büszkesége — egy Singer-varrógép foglalt helyet.

Beléptünk és kezünket a szívünkre szorítottuk. Kuldzsa is királyi szívére szorította jobbját és ér-

deklódott karjaink és lábaink hogyléte iránt. Hasonló kérdéssel válaszoltunk. Miután helyet foglaltunk, megkérdeztük tőle:

— Hallott már valamit a pásztorok atyja rólunk, akik már egy hónapja utazunk a sztyepen keresztül?

— Eh! — felelte Kuldzsa és bólintott a fejével.

— A Hosszú Fültől? — kérdeztük.

— A szót a sztyepen a Hosszú Fül viszi tovább, — felelte a sztyep királya. — A szó nagy dolog, de olykor ártalmára van Ádám nemzetségének. Most például hírül hozta egy jó vendég jövetelét: alighogy a jó vendég jókívánságaival megérkezett, egyik juhom máris ikreket ellett. Olykor azonban a Hosszú Fül rossz vendég hírét is hozza: akkor a farkas az utolsó juhot is elhurcolja.

— Eh! — bólogattak helyeslően a költő, a kobzos, a muzsikusz és a tanító.

— Mi hozta a vendégeket országunkba? — kérdezte Kuldzsa.

— Olyan országot akartunk látni, ahol az emberek még ma is úgy élnek, ahogy rég elmúlt időkben minden ember élt.

— Egy vidék völgyei és árcai csak annak a számára vannak meg, aki még keveset látott és keveset tud róla — felelte a pásztorok királya. — Valójában nincs bennük semmi különös. Ám ebben az esetben igaza van a vendégnek: Arká országá, a föld gerince, csakugyan a legjobb min-

den vidék közül. Vendégünk itt sok mindenfelét láthat.

A sztyep királya intett a költőnek. Ez kinyitotta az ajtót és mi kimentünk, hogy megtekintsük Arkát, a pásztorok boldog földjét.

Sötétedett. A pásztorok gyülekeztek. Ez a legszebb óra a pusztán. A távolban félig vad ló száguldoz és dombról dombra menekül a csikósok elől, akik meg akarják fogni. A tevekancák méltóságon lépkednek és hátra-hátranéznek, nem maradnak-e el kicsinyeik. Jön a birkanyáj, elül a kosok, utánuk a juhok. Mindenfelől sereglenek a ménesek. Este felé éli a sztyep szerelmi életét: minden egybe-gyülekezik.

— Ezek az én méneseim, — mondja a házigazda és előbb egy irányba mutat, majd másikba, harmadikba.

Se sövény, se árok nem keríti be a négy világtáj felé terjeszkedő birtokait: a völgyben állanak nagybátyja, testvérbátyja és testvéröccse fehér sátrai. A domb mögött lakik a sógora, a hegy mögött egy másik sógora. A gazdagok körül pedig számtalan szegény ember ütötte fel tanyáját. Ebben az órában ott is gyülekeznek. A sztyep egész élete egy helyre gyűlt.

Fehér fejkendős asszonyok, sajtárral a kezükben, jönnek ki a nyájak elébe.

— Ez az anyám sátra, — mondja a házigazda

és nagy fehér jurtára mutat, — ez idősebb feleségemé, ez a fiatalabb feleségemé, akit meghalt testvérem után örökölttem.

A sátorok körben állottak, mintha várták volna, hogy a köztük levő tér megteljen állatokkal.

Némely bárányról és kecskegidáról leoldották a pányvát; másokat megkötözték. A bárányok, melyek egész nap nem látták az anyjukat, vidáman üdvözölték őket és éhes szájukat tőgyeik felé nyujtogatták. A fejős kecskék és juhok kicsinyeit hosszú kötéelhez kötötték, szorosan egymás mellé. Az asszonyok a sajtárokkal a nyájak közé mentek. A férfiak fejték a kancákat, óvatosan tartva kezükkel az állatok hátsó lábát. Egy lány egy kecskével hadakozott; egy fiú két ürün lovagolt; három kis bronzbálvány lóháton ült. Mindenütt csurgott a tej. Erős sajtíz szag terjengett a levegőben. A bárányok és gidák bégetése elnyomott minden más hangot.

A sztyep királya örült, hogy megmutathatja vendégének egész gazdagságát. Maga is elment a nyáj közé, ahol az asszonyok a kecskéket és a pásztorok a kancákat és nőténytevéket fejték. Mikor a kör közepére ért, lovasmódra ült egy nagy kos háttára és hogy megjelezze, nagy gyapjúcsomót tépett ki a homlokán.

A szomszédos sátrakban megszimatozták a vendéget és a tiszteletére készülő lakomát. Először két fehér turbános mollah jelent meg; lábukat keresztbe

rakva leültek a földre és nem vették le szemüket a gazdáról, aki a lemenő nap ferde sugaraitól meg-aranyozva ült a kos hátán. Azután Kuldzsa nagy-bátyja jött, a bij — a bíró — egy hatalmas hústö-meg, hája valósággal lelógott a nyeregről. Vele érkezett fia, Auszpán. Karján vadászsólymot és baglyot tartott; szép, sasorrú fiú volt, maga is kő-száli sashoz volt hasonló. Kuldzsa idősebb nagy-bátyja fehér kabardin lovon jött, három kísérője fekete méneken. A Tarka Kígyó völgyéből megjött Dzsanasz, aki Ábrahám ősapához hasonlított, két fiával, akik Káinra és Ábelre emlékeztettek. Kisé-retükben volt a kövér fókafejű, a pocakos patkány-farkbajszú és a kövér, akinek patkányfarkbajsza le volt rágcsálva. A nyeregben kissé előrehajolva jöttek kettesével, hármassával, négyesével egy sor-ban a sztyep minden irányából fekete, fehér, almás-szürke, deres, sárga, barna és még másszínű méne-ken fehérkaftános lovasok, karcsú hegyilakók és a völgy pocakos pásztorai. A közeli sátrakból gya-log jöttek át öreg emberek, akik körbe telepedtek Kuldzsa sátrai előtt. A távolban lovakat vágtak le, a sátrakban füstölögték a tűzhelyek és hallatszott, hogy köpülük a szolgák a kumiszt.

A szép Auszpán Kuldzsának ajándékozta a bag-lyot, amelyet ép most fogott el a vadászaton. A falu szépei a bagoly értékes tollaival díszítik kis piros sapkáikat; de a megkoppasztott madarat nem

ölik meg, hanem elengedik. Néha egy ilyen madár, a hiúság áldozata, csupaszon fut a pusztában, titokzatosabb látvány, mint a szélben tovaguruló fekete ördögszekér.

Kuldzsa megköszönte Auszpánnak a madarat és beküldte fiatalabb felesége sátrába. A nap leáldozott, az égen feltűntek az első csillagok. A házigazda a vendégeknek idősebb felesége sátrára mutatott és így szólt:

— Ideje, hogy kinyissuk a szánkat.

Először a két mollah fehér turbánja hajolt meg az ajtó előtt, őket követte a bőrszegélyes báránybőrkuksma, a bíró nagy rókaprémes sapkája, meg a többi. Utóljára jött a költő, a kobzos, a muzsikus és a tanító.

A két mollah szembeült a Kaaba felé nyíló ajtóval; jobbra tőlük a szundikáló sasig telepedett le félkörben a többi vendég. A házigazda, a felesége és gyermekei balfelől ültek. Mikor mindenki helyet foglalt, ismét hallani lehetett, milyen buzgón köpülnek a szolgák a kumiszt a tömlőkben. Az alacsony asztalra cukortartót tettek és körülrakták apró, gömbölyű süteménnyel — bourszakkal — fehér és fekete marcipánnal és moszkvai karamellcukorkával; két nagy darab vajat is föltálaltak. Az óriási, fekete üstbe a levágott ló vörös törzsét tették.

Fent még látszott a pirosuló ég és ezért az igazhitűek közül senki sem mert a nyalánkságokból

kóstolni, vagy a kumiszos csészét ajkaival megérinteni: mert a ramazan nagy urászájaböjtje idején a muzulmánoknak csak éjjel szabad ennie.

Máshitü vendégeit azonban vajjal kínálta meg a házigazda.

De hogy egyék az ember kés és villa nélkül? Hátha sikerül egy ilyen gömbölyű bourszak segítségével? Ámde nem volt szerencsém: a száraz gömböcske szétomlott.

Kuldza mosolygott, kezébe vett egy darab vajat, vicsorgatta fehér fogait és biztatott:

— Harapjatok belőle!

Lassankint teljesen besötétedett. A házigazda nagy tál kumiszt tett a térdére, faragott fakanállal megkavarta és töltött belőle a vendégeknek.

A szájak kinyíltak és a gyógyító erejű nedű patakokban folyt, jóleső érzést és boldogságot terjesztve a kaftánok alatt.

— Mi újat mondhatnak a tudós vendégek a pásztoroknak más országokról, amiket láttak? — kérdezte a bíró.

— Nemrég láttunk egy országot, ahol a nap sohasem nyugszik le s ahol nincs éjtszaka.

— Hogy böjtölnek ott akkor a muzulmánok? — kérdezte szigorúan az egyik mollah. — A vendég téved, ilyen ország nincs.

Sokan nevettek a vendégen, aki a pásztorokkal ilyen meséket akar elhitetni.

A házigazda pártját fogta a vendégnek és így szólt:

— Van ilyen ország!

A mollah felugrott helyéről. Sokan megfeledeztek a kumiszról és ugyancsak felugrándoztak. Veszekedés támadt és az utolsó szó, amit a zajban hallottunk, ez volt: „seregat.“

Mikor elült a zaj, a tanító megmagyarázta nekünk, miért heveskedtek annyira a muzulmánok.

Kuldzsa hallott valamit a földrajzról, hitt benne és a világi tudományra hivatkozva kijelentette: „Van egy ország, ahol a nap sohasem megy le.“ A mollah ezzel szemben váltig állította: „Ilyen ország nem lehet, mert ott a muzulmánok nem tudnának bőjtölni.“ Kuldzsa oly sűrűn ismételte a földrajz szót, míg a mollah végül is a seregatra hivatkozott, amely semmi szín alatt sem tévedhet. Erre aztán a haragragyúlt pusztai király kijelentette: „A seregatnak nincs igaza!“

Erre a kijelentésre mindnyájan felugrottak és addig kiabáltak, míg a másik fehér mollah a két felet ezzel az egyszerű bölcseséggel békítette ki: „Van ország, ahol a nap sohasem nyugszik le, de nem laknak benne muzulmánok.“

Mindnyájan megnyugodtak és szívesen engedték meg, hogy a sztyep királya kumiszt töltsön csészéikbe.

Ömlött a bódító, savanyú kancatej és fölmelegí-

tette a szíveket. Még sokáig folyt volna, ha Auszpán hirtelen föl nem ugrik és puskáját lövésre készen tartva ki nem rohan a sátorból.

Mindnyájan lódobogást hallottak és azt hitték, hogy megriadt ménes menekül a farkas elől.

De lövés nem dördült el. Auszpán új vendéggel jött vissza. A Hosszú Fül lovashírnöke volt. Mialatt sötétedett, elaludt a nyeregben. Amikor fölébredt, nem látott se utat, se hegyeket, se sátrakat, csak csillagokat és farkasok szemeit. A lovas a csillagok után haladt és így jutott Kuldzsa sátraihoz.

— Amamba, amamba! — mondta egyre az eltévedt, miközben kezét a tűz fölött dörzsölte.

— Aman! — felelték neki. Megkérdezték tőle: — Van-e valami ujság, chabar bar?

— Bar! — válaszolt az eltévedt. — Az Elveszett Balta Völgyében egy Nur-Dzsemelja nevű menyasszonyt raboltak el. A vőlegény követeli, hogy fizessék neki vissza a móríngot, amit a menyasszony apjának adott a lányért. A menyasszony apja azonban nem hajlandó ezt megtenni. Erre a vőlegény néhány lovát elkötötte. Most egy patak partján ül és lakomázik az egyik ló húsából.

— Ki rabolta el a menyasszonyt?

— Nem tudom, — felelte a vendég, — a pusztá igen nagy!

— A pusztá igen nagy, — ismételte a sztyep királya. — Van-e még valami ujság?

— Láttam egy fehér csókát, — felelte a vendég.

— Fehéret? Mollah, van fehér csóka?

— Akad, — felelte a mollah.

— Jo! — csodálkoztak mindnyájan.

A Hosszú Fül lovasa látott még napnyugta előtt egy sárgahajú és sárgaszemű albasztűt lovagolni.

— Ez lehetséges! — mondták a dorbézolók.

Látott azonkívül napszállta után egy kecskebakot, amely lopott tüdőt vitt.

— Ez is előfordul! — mondták a fehér kaftános emberek.

Látott még az éjtszaka beállta előtt egy fekete nyulat.

— Feketét? Mollah, van fekete nyúl?

— Jo! — csodálkozott a mollah, csettintett a nyelvével és nem szólt semmit.

— Azt is mondják, hogy az emberek most úgy kezdenek repülni, mint a madarak.

— Jo-o!

— Azt is mondják, hogy az emberek eljutottak a földnek arra a pontjára, amely fölött Temir-Kaszük, a mozdulatlan csillag áll és hogy ott örök sötétség van.

— Igen, van, — felelte a mollah, — a muzulmánok ott sokáig és jól tudnak böjtölni.

— Mi ujság van még a sztyepen? — kérdezték a dőzsölők a vendégtől.

— Hogy mi ujság van? — felelte a vendég. —

Két hónap óta az a hír járja lovastól lovashoz és sátoztól sátorig, hogy a sztyepenát egy fekete arab lovagol, aki majd szentnek, majd ördögnek adja ki magát és a sztyeptől semmit sem vesz el, sem keményet, sem puhát, sem keserűt, sem sósat.

— Itt van! — mondták a dorbézolók a vendégnek, aki az ijedtségtől elítátotta a száját.

„Nem, mondtam magamban, itt nincs többé fekete arab. A tűzhelynél közönséges kirgíz ül bő kaftánban, zöld bársonnyal szegett báránybőrsüveg van a fején, mindnyájan ismerik és ugyanolyan ő is, mint a többi. A másik azonban még mindig az igazi sivatagban lovagol, az alacsony csillagokhoz, ahol a vadlovak oázistól oázisig száguldoznak. Az a másik az igazi arab.“

*

A sztyep királya egész éjjel dőzsölt idősebb felesége sátrában. Nyolcezer örökké kérődöz választja el ezt a sátrat fiatalabb felesége jurtájától. Az égbolton ragyog a kilencedik hold utolsó negyede. Holnap elviszik az utolsó sátrakat a nyári legelőkről. Hó lepi be majd a sztyepet és nem marad itt semmi.

A fiatalabb asszony, egy nemes chadzsa leánya, tűzhelye előtt ül, lánymódra pirosra festi a körmeit és tizenkét varkocsba fonja a haját. Megkoppasztja az eleven baglyot és kis piros sapkáját a bölcs madár legdrágább tollaival díszíti föl. És tizenkét

varkocsa mint tizenkét fekete kígyó hull a tolldisz közül barna nyakára.

Mind a nyolcezer állat alszik. Még Szerké, a legöregebb kecskebak is maga alá rakta a lábát és pihen. Egy fiatal juh feláll, megvakaródzik a hátsó lábával és újra lefekszik.

A leánynak öltözött menyecske kezével lefogja csörgő ezüstpénzdszeit, a bokorba oson és sutogja:

— Te vagy az, kis rézkorsóm?

— Én vagyok, te finomajkú facsésze, — feleli a rézkorsó. — Én vagyok. Egészséges a nyelved?

— A nyelvem egészséges, de a szívem fáj.

— Ha fáj a szíved, egyél egy almát a vásárról.

Fekete kígyók hullanak a sárga arcra. Sárga hold. Sárga alma. A kedves sárga arca.

— Sárgának, sárgának, nagyon sárgának láttalak az éjjel álmomban.

— Én is sárgának láttalak, de a hajad feketébb, mint a mollah tintája.

— A te hajad is, kedves.

— A szemed sötétebb, mint egy elszenesedett fadarab.

— A te szemed is.

— Az ajkad pirosabb, mint egy leölt ürü vére. A melled olyan, mint a friss vaj. A szemed olyan, mint az újhold sarlója.

— Esküdj meg nekem, — kéri a fiatal asszony,

— fordulj a hold felé és hajlítsd vissza hüvelykujjad körmét.

Az ifjú a hold felé fordul.

A távolban azonban a fekete arab a sivatagba lovagol tarka lován.

*

Másnap reggel egy fiatal csíkosfoltú kecskebak jött be a vendégekhez a sátorba és arcukat nyalogatva felébresztette őket. A sztyep királya parancsot adott az indulásra.

A tevék a sátrak előtt heverték. Az asszonyok leszedték a sátor rúdjaíró a nemeztakarókat és felrakták őket a tevék púpjai közé. A férfiak kihúzták a sátor görbe bordáit a földből és szintén a tevékre kötözték őket. Mint az álom, tűntek el a fehér sátrak egyik a másik után; a sztyep királyának, anyjának, idősebb feleségének sátra és sok más. Mikor a fiatalabb feleségének sátrát bontották le, egész csupaszra koppasztott bagoly ugrott ki belőle és elszaladt a sztyepbe.

A karaván ugyanabba az irányba indult el.

*

Szalad a koppasztott bagoly. Gurul a fekete ördögszekér. Öreg gólyák fiatal gólyák ezreit vezetik dél felé. A tevék a nomád úton bandukolnak és széles, fekete talpuk régi nyomokba süpped.

Karavánok vonulnak el. Pusztai lovasok találkoznak egymással és folytatják útjukat. Édesvizű kutatkeresnek? Az ígéretföldjefelől tudakozódnak?

A kopár dombok úgy néznek egymásra, mintha egymás tükörképei volnának. Egy karaván eltéved ezen a sárga földön. A tevék kimerültek és nem bírják tovább. Körbe forgatják madárfejüket. Rá szeretnének ismerni a vidékre, de nem tudnak. Emlekezni akarnak valamire, de nem képesek.

De már nincs sok idejük gondolkodni. Az első hópelyhek már szállingóznak az égből.

Bágyadtan hajtják meg térdüket és kiszáradt kút mellé heverednek. Hosszú nyakukat a kövek felé nyújtogatják, púpjaik petyhüdten csüngenek le.

Nem jön Rebekka a fehér sátorból, aki őket megíthatná: ez nem az Ígéret Földje; Kanaán országa másfelé van.

De a nagy sivatagban, ahol a föld emberek és fű nélkül vörhenyszürkén terül el, vadlovak oázistól oázisig viszik el a fekete arab hírért. A sivatagon túl hét mézzel teli folyó folyik. Ott nincsen tél, ott lakik majd a fekete arab.

A KRUTOJARI VADÁLLAT

I.

Bjezvjerszkben sok a templom, sok a kápolna és van benne két kolostor is. A csodatévő szentképek maguktól jelentek meg: Szent Paraszkéváé úszva jött le a folyón, Szent Nyikoláé meg csak úgy gyalog. Nem lakosainak hitetlensége miatt kapta a város a nevét, hanem a vadállatról nevezték el.* A régi könyvekben is írva nagyon: *bje zvjer*, volt egy vadállat. A búcsús asszonyok, akik Szent Paraszkéva sötét képéhez zárandokolnak, mesélik, hogy most is él ez a vadállat a krutojari tó mélyén. A vadállatot senki se látta, de tudják róla, hogy borjúszája van. A hangját se hallotta senki, de tudvalévő dolog, hogy fekete hangon ordít. A vadállatot csak a végzettől megbélyegzett

* Szójáték: bjezverje = hitetlenség; bje zvjer = volt egy vadállat (egyházi szláv nyelven).

ember látja és hallja, akinek vesztét kiáltja az állat:
közeledik az én óráim!

Bjezvjerszkben meg is feledkeztek róla és csak borközi állapotban szokás emlegetni, amikor Pávlik Verchnye-Brodszkij jön be a városba Krutojából.

Pávlik Verchnye-Brodszkij ritkán mutatkozik, csak ha valami bolondos ügye akadt. Elsőnek a barát veszi észre, aki a kompot kezeli és mosolyogva fogadja. Messziről úgy tűnik, mintha két sovány gebén csak egy hosszú, ősz szakáll közeledne, olyan, mint a fehérített falusi gyolcs. Ez Timoféj, aki a bakon ül; a krutojari földesúrnak beretvált képe van, se szakálla, se bajusza, de hajlott sasorra, mint a svéd lovagoknak, akiktől a Verchnye-Brodszkijak állítólag származnak.

De a nagy hírű nemes elődöktől ez a sarj csupán hajlott orrát örökölte. Vörös bifsztekarca, vastag ajka, kerek álla, pocakja, kopasz feje, a nyitott inggalléron kikandikáló vörhenyes szőre, a világoszőke szemöldök árnyalta szem könnyelmű tekintete — ez mind-mind orosz volt és csak az orra volt svéd. Nem is lándzsa van Pávlik kezében, hanem hosszú lovaglőostor, a végén ólomgolyó a kutyák ellen. Hej, mekkorát vonít a kuvasz, ha Pávlik lesóz neki egyet! Timoféj halálra kacagja magát. A parasztok sem bánják, ők is röhögnek rajta. A jóindulatú, vén ebeket nem bántja Pávlik, csak ingerkedik velük, rájuk vakkant kutyamódra.

— Tréfás ember az urunk! — mondják a muzsikok, mikor meghallják a földesúr ugatását.

Útközben Pávlik kis falapátot vesz elő és hogy unalmát elűzze és idejét hasznosan töltsse, a körrötte repkedő böglyöket, poszméheket és bogarakat csapkodja agyon.

— Eltalálta! — jegyzi meg helyeslően Timoféj.

Ha fürj szólal meg a réten, Pávlik fürjhangon felel neki, ha varjú, varjúhangon, hollónak hollóhangon, szarkának szarkahangon. Oly hűen utánozza őket, hogy a madarak olykor röptükben visszanéznek: nem szarka, holló, varjú utazik-e a kocsin? Timoféj is szíves-örömet viszi az urát, kivált ha parasztlányokkal találkoznak útközben. A parasztlányok mind ismerik Pávlikot és alighogy megpillantják Timoféj szakállát, oldalvást menekülnek a mezőre. De Pávliknak hosszú karja van. Már messziről olyat mutat a lányoknak, hogy elvisítják magukat és gyökeret ver a lábuk. Pávlik pedig lepattan a kocsiról és beveszi magát a rozsvetésbe...

Így utazik a svéd lovagok sarjadéka Krutojarból Bjezvjerszkbe. Ha meleg az idő, akkor Pávlik a kompnál, hol a barát már régóta mosolyogva várja, okvetlenül megfürdik a folyóban.

Szakállaskocsisa is utána gázol a vízbe. Verchnye-Brodskij kedvtelése, hogy össze csapja tenyerét a vízben és lefröcskölí a barátot. A szikár, sok bőjtőléstől összeaszott barát fogadalmat tett, hogy

holta napjáig kezeli a kompot. Egyébként nincs kedve a mókához, de ilyenkor csak odatámaszkodik a kötélhez és mosolyog. Verőfényes napon szivárványt vet a fölcsapott sugár, a víz tükrén ideoda cikáznak a fölriasztott keszegek és fölveti a fejét egy-egy sügér. Meleg van. A menyhal megmozdul az agyagos fenéken. Pára száll a levegőben. Egy megelégedett rák buborékokat ereszt föl a víz színére. A barát csak áll mozdulatlanul és mosolyog.

— Gyere be a vízbe, te szent lélek! — biztatja Pávlik.

A barát szót fogad. Leveti fekete ruháját és szikár, sárga teste elmerül az ezüst habokban. Verchnye-Brodszkij háromszor a víz alá mártja és közben mondja: az Atya, a Fiú és a Szent Lélek nevében.

Kék a víz, kék az ég, kékek a dombon álló templomokhagymakupolái. Szívesengondol majd vissza a barát az ezüstragyogású napra sötét cellájában, amikor befagy a folyó.

Timoféj a meredek partra kúszik fel a vízből. Nehezen lóg le a szakálla, mint a vízzel megitatott spongea. A fecskék nem félnek Timoféj szakállától, besurrannak parti fészkeikbe. Verchnye-Brodszkij vörhenyes szőrrel fedett teste is kiemelkedik a vízből. A sovány barátot magával vonszolja. Egymás mellett ülnek hármában a parton és szárítgatják magukat.

— Öregszel, barát! — mondja Pávlik.

— Isten akarata, — feleli a barát, — eljön majd az ideje, maga is meg fog öregedni.

— Én sosem fogok megöregedni, én majd kezeltetem magamat. Ma már lehet ilyet: az embernek medvemirigyet fecskendeznek a bőre alá.

— Medvemirigyet?

— Igen, vagy elefántmirigyet . . . sokféle kísérletet csináltak már. Ha ilyen vén barátnak befecskendezik, tüstént elkezd táncolni, mint a szitakötő.

Akár paraszt, akár csavargó, akár a horgászó közjegyző, vagy a békebíró talál arra jönni, Pávliknak mindegy: mindenkit leültet és együtt folytatják a bolondos társalgást. Nem hiába Verchnye-Brodskij ő, a krutojari földesúr, a közismert különöc.

Elbeszélgetnek, felöltöznek, aztán a barát átviszi őket a kompon és a két sovány gebe felhúzza Pávlik kocsiját a meredek Tyápkín-dombra.

— Hé, te hitvány Arina! — rikkant rá az egyik gebére Timofej.

— Irigy papné! — húz rá ostorával Pávlik a másikra.

A dombon térség van, rajta tömérdek templom: mindenütt kupolák, zöldek, csillagosak, kékek csillagok nélkül, arany- és ezüstszerű nagy hagymák. Bjezvjerszk, a kis város Moszkvára emlékeztet, csakhogy uccáit fű lepi és jobbról-balról ösvény húzódik gyalogjáró helyett.

Amint Timoféj ősz szakállá feltűnik a piacon, Poljúsa, a varróné, aki a tarka ablaküvegű kis házban lakik, ráborítja a diófafedelet varrógépére és siet felöltözni. Először azonban nekiesik a rizs-poros doboznak.

Mióta jár el már Pávlik Poljúsához! A pamlagot gödrösre heverte, a szoba falait feketére füstölte, de Poljúsa még most is ünnepelőben fogadja. Fölveszi csipkés zöld ruháját és bepúderezzi magát. Természeténél fogva szereti a cifrálkodást. A háza is csupa gyönyörűség: a maganövesztette citromfák a mennyezetig érnek, az ablakában mindig virul a geránium, a sarokból szigorúarcú szentkép néz alá, a falakon cárok és kiváló polgárok képmásai díszellegnek. Pávlik itt mindenkor biztos menedékre talál.

Mikor a kocsi a ház elé gördül, Verchnye-Brod-szkij kiszedi a kasból a legkövérebb potykát.

A kocsiban még rengeteg keszeg, süllő, fajdkakas és egyéb vad van elrejtve. De ezt másoknak szánta és loppal más házakba viszi el Pávlik.

— Nem nagyon sovány? — kérdezi Pávlik.

— Kövér, igen kövér, — feleli Poljúsa.

— Nem sovány? — kérdezi majd Pávlik néhány más Poljúsától.

— Kövér, igen kövér, — válaszolja majd neki a többi Poljúsa.

Sok, nagyon sok asszony szerette ezeknek a zöld

uccáknak kis házaiban Pávlikot és valamennyi ép úgy be volt púderezve, mint Poljusa. Művelt hölgyek társaságában kényelmetlenül érezte magát, irult-pirult és nem tudta hová rakja a kezét. De Poljusa mindent megbocsátott neki.

— Megjött Pávlik! Megjött Pávlik! — futotta be a hír a zöld uccákat.

Mindenütt öröm, mint mikor borús felhők mögül kibújik a nap. Mindnyájan szerették Pávlikot, annyira, hogy itókás állapotban a pamlagon heverészve megkérdezte Poljúsától:

— Miért van az, Poljusa, hogy az emberek félnek valamitől, ellenségről beszélnek, én meg nem félek semmitől, senki nem bánt? Úgy-e különös?

— Te gyerek vagy, Pávlik, — magyarázza Poljusa, — te úgy élsz, mint a kis madár, ezért szeret mindenki.

Ezeketől aszavaktól boldogan, Pávlik édes álomba merül. Nem is tudja, hogy a legyek csípi tar koponyáját és hogy pocakja ütemesen fel-alá emelkedve nyikorogtatja a dívány rézrugóit. Édesen alszik: nyál csordul ki szája szélén.

A boltosok igen csudálkoztak a krutojari földesúron. Hosszú köntöseikben ültek boltjaik előtt, mint a fekete svábbogarak és átható pillantásokkal vizsgálták a járókelőket. Mindenkinek a veséjébe látanak, mindenkiről tudják, hol, hogyan, minek és miből él, mit vettett a multban és mit remélhet a

jövőtől. De Pávlikról, a Verchnye-Brodszkijak utolsó sarjáról a kereskedők semmit se tudnak mondani: nem vet, nem arat, mégis kutyabaja és mindenki csak mosolyog rá.

— Micsoda üzleteket csinál ő tulajdonképen? — kérdezték a boltosok a verchnye-brodi parasztoktól.

— Nem csinál a mi urunk semmiféle üzleteket, — felelték a muzsikok.

— Hát hogy él?

— A lányokkal, meg a kutyáival.

— És nem gazdálkodik?

— Nem az. A gazdaságot már megette a fene.

A boltosok nevetnek és úgy néznek Pávlikra, mint egy ártatlan bolondra, aki a légynek sem árt.

A Kaszinóban viszont igen nagyrabecsülik Pávlik Verchnye-Brodszkijt. Valahányszor ott este megjelenik és elkezd mesélni, a kártyázók abbahagyják a játékot és a billiárdszobából dákóstul szállingóznak be a kíváncsiak a nagy társalgóba.

— A kacsáról meg a gácsérről, azt mondja el! — követelik mindnyájan.

— Háp, háp, — kezdi Pávlik mint gácsér, kicsit nyersen, parasztosan.

— Á, á, — felelget a békebíró, negédesen válalva a kacsza szerepét.

És télvíz idején az emberek előtt megjelenik a tavaszi folyó. Tekintetükkel kísérik a zajló jégtáblákat, hallják, hogy potyognak a cseppek a parton

olvadó jégről. Pávlik odaúszik a békebíróhoz, megcibálja a fejét, fojtogatja, lemeríti az asztal alá, kikergeti a partra és szenvedélyes üldözése közben riszálja a hátsó részét, úgy, ahogy a gácsér szokta. Így telik el az egész est. Mindenféle madarat, mindenféle állatot utánoz Pávlik és olyan hűen ábrázolja a tavaszt, hogy a kaszinó macskája télen felmászik a háztetőre és egész éjjel miákol odafent.

— Olyan természetes, olyan hűen csinálja! — mesélik a kaszinótagok otthon a feleségeiknek.

— És az a finom ízlés! — sápítoznak az aszszonyok.

Tél közepén tavaszt varázsolt Pávlik az emberek elé. Ezek után, hogy ne szeretnék! De vannak olyan emberek is, mint a reáliskola irodalomtanára, a legokosabb fej Bjezvjerszkben, akinek sehogyse tetszett ez a tavasz. Hórihorgas, kecskeszakállú, vöröszemű, száraz és epés ember a tanár úr. Hunyorít Pávlikra megvetően, mint valami féregre.

— Ennek a képére kellene mászni! — gondolja magában Pávlik, valahányszor meglátja. De megtenni mégsem meri, sőt meg sem moccan, mintha kezén-lábán megkötözték volna. És mindig így van: valahányszor megjelenik az irodalom tanára, mindnyájan tavasz nélkül térnek haza a kaszinóból és nem keltik fel nejeiket.

Egyszer egy ilyen tavasz kellő közepén, halkan belépett az irodalom tanára és észrevétlenül leült

egy kis asztalhoz a sarokba. Pávlik egy féltékeny gúnárt imitált és a többiek körben, mint a libafalka, nyakukat nyújtogatva, gágogtak. Sohasem volt még ekkora sikere, sohasem volt ennél szebb tavasz. És hirtelen, mikor javában folyt a mulatozás, egész tisztán fülébe zúgott a borzasztó szó: *filiszter!*

A tavasznak egyszerre végeszakadt, ahogy az igazi tavasznál is megtörténik: a zöld szőnyeg megfehéredik, a fák megszőrkülnek, a fészkekből kivert madár lejjebb száll, az ágak közé szeretne rejtőzni és nem tud . . .

— *Filiszter*, — suttogták a ferde ajkak.

A kecskeszakállas ember rettenetes szót mondott, lehet, hogy csak úgy önmagának, gondolatban. De Pávlik magára vette. Ez a bántó szó ezentul mindenütt üldözte. Eszébe jutott a vadászaton, amikor puskája egy párszor csütörtököt mondott és amúgy sem érezte magát valami jól. Fajddürgés idején, mikor a sötétben csak a fehér farktollak villogtak, mikor a kihevült vadász veritékezve ült sátrában és fegyvere csövét a fehér farkra irányította, mikor minden gondolata elolvadt, mint sztearin a forró vaslemezen, Pávlik hirtelen meghallotta a gonosz suttogást, meglátta az elferdült ajkakát, hibásan célzott és így szólt magához:

— *Filiszter vagyok!*

Ilyen balszerencse után az erdő rá nézve hirtelen

puszta lett, agyába tolultak a gyermekkor borzalmai és a borjúsájú vadállat rémlett föl előtte. De sikerült lövés után megint elfelejtett mindent, az erdő ismét zúgott és minden csak álomnak tűnt. A városban nem jutott eszébe, hogy valamelyik művelt embertől megkérdezze, mit jelent az az érhetetlen szó.

— Mi is az a *filiszter*? — kérdezte meg végül mégis a szépírástanártól.

— Tökfilkó, — felelte a tanár úr.

Aznap késő este Poljusa faggatta Pávlikot, hogy miért olyan komor. És Pávlik bevallotta neki, hogy minden ok nélkül tökfilkónak mondták le.

— Nem vagy te buta, Pávlik, — vigasztalta Poljusa, — de túlon túl jó szíved van: azt hiszed, hogy mindenki olyan, mint te. Ők ravasz kígyók és nem érdemlik meg, hogy kiöntsd előttük a lelkedet.

Ezen az éjszakán Pávlik megfogadta, hogy megjavul. Csakhogy reggelre mindent elfelejtett, amire az este gondolt. Az irodalom tanára egyébként nem járt föl többé a kaszinóba, megint minden rendbe jött és a gonosz szó elfelejtődött.

Pávlik csak ritkán járt be a városba. Megjelent ragyogó arccal, megajándékozta barátnéit kövér potykákkal, megrendezte a kaszinóban a maga tavaszát és hirtelenül: illa berek, nádak, erek, eltűnt, mintha ott se lett volna. Csak, ha nagynéha turista téved a városba és elmondják neki, hogy

Bjezvjerszk városa nem a hitetlenségről, hanem a krutojari vadállatról kapta a nevét, emlékeznek meg Pávlikról is.

— *Bje zvjer*, volt egy vadállat, — magyarázzák az idegennek.

Ez megköszöni a felvilágosítást, bejegyzí a noteszébe, megnézi az ódon templomokat és elutazik.

És Bjezvjerszk templomaival együtt tovább aluszsza Csipkerózsza-álmát. Sűrű erdőre neteg veszi körül, lent a folyónál pedig a barát fogadalmához híven kezeli a kompot . . .

II.

A templom ki sem látszik, annyira sűrű az erdő, a krutojari tó körül! Csak a domb tetején van egy tisztás és ott egy régi kertben áll egy rozszant háromszlopos udvarház. Ez a Verchnye-Brodskijak ősi fészke. Az ablakaiból látni a krutojari tavat, a verchnye-brodi határt és az erdő aljában magát a falut. Egy hatalmas fenyő eltakarja a templomot és a tornyot. De Pávlik csak ritkán tekint ki az ablakon: minduntalan az erdőben van, vagy a tavon, vagy Timoféj kunyhójában, ahol az ösvény a Sötét Paraszkévához kígyózik.

A szakállas Timoféj olyan, mint az erdő legöregebb fajdkakasa. Csak egy kislánya van, együgyű, csendes gyerek, akivel semmi gondja sincsen. Éj-

jel-nappal szívesen eljárna Pávlikkal vadászni, ha öreg felesége nem volna olyan mérges szipirtyó. A búcsúsok gyakran térnek be hozzá, elbeszélgetnek az asszonnyal és istenes dolgokra oktatják. De a vén csoroszlya örökké zsémbel az urával, úgyhogy nincs is igen kedve vadászatra menni. Mert az asszonyi zsörtölődésnek káros következményei vannak: egyetlen vadat sem sikerül lőni. Ezért a vadászat előtt való estén Timoféj közelebb fekszik a feleségéhez, símogatja, cirógatja, aztán figyel, vajjon alszik-e már. Ha elkezd horkolni, Timoféj széplassan elhúzódik tőle. Megint fülel, ismét kijebb fekszik és nagy halkan kioson. A felesége zsémbelése nélkül még télen, hóviharban, sötétben is sikerül Timoféjnek a hóval belepett fajdkakast föl kutatni. Az ágak közt szunyókál a vén madár, a hópelyhek lágyan hullanak a fejére, piros szemére és tarajára tapadnak: fehér szakáll a nő neki. Timoféj szakáll a megfehéredik a hótól és ilyenkor, mintha tükörbe nézne: Timoféj olyan, mint a fajdkakas, a fajdkakas olyan, mint Timoféj. Ha nem heveskedik a vadász, hófergetegben is fajdkakast hozhat haza az erdőből. Lám, így van ez, ha asszonyi perpatvar nélkül indul el az erdőbe.

— Jó-e a fajdkakasom? — kérdi ebédnél a feleségétől.

— Finom, nagyon finom, Timoféjusko, — feleli az öregasszony.

Este Pávlik sokáig vallatja Timoféjt, hol és hogyan lőtte a fajdkakast és gondolatban maga is százszor puskázza le a madarat. Észrevétlenül telik el a hosszú téli este: ilyen varázsa van a vadászatnak!

Pávlik és Timoféj meghitt barátságban élnek egymással. Tavasszal és ősszel, télen-nyáron — mindig vadásznak. Csak egyetlen hónapban ér rá a verchnye-brodi földesúr gondolkodni: amikor a szárnyasvad kikölti fiókáit és tilos a vadászat.

Ilyenkor Pávlik a kertben bolyong és fölfedezéseket csinál: itt hirtelen új ribiszkebokor nőtt, ott málnacserje, amott fiatal almafát és mellette sudár szilfát pillant meg. Nem veszi észre, hogy a fiatal almafa vadhajítás és alighanem megfojtja a pompás régi fát, melyet még nagyanyja idejében ültettek. Mindenben csak a jót szereti látni, a rosszra ügyet sem vet. És azért, mint gazdának, kitűnő dolga van. A majorban azonban különös dolog történt: a vadászkutyák összemartak egy idegen juhot, meg egy üszőt, meg kellett venni a két állatot a parasztoktól. A juh bárányt ellett, az üsző megborjadzott és ezekből lett idővel a krutojari nyáj. Most az egész udvar tele van lábas jószággal, de senki se viseli gondját, szabadon él és szaporodik.

— Szerencsés fickó! — mondja a többi földesúr, — manapság a leggondosabb gazdák is tönkre-

mennek, ő meg gond nélkül éli a világát, a kutyákra bízza a marháit, birkáit.

De persze a boldog krutojari tisztáson is vannak borús napok. Ősszel, mikor az eső szítál, Pávlik álmában csendes lépteket hall közeledni a tó felől... Úgy rémlik neki, mintha a szekrényen nem rézfogantyú lógna, hanem fényes kis balta meredezne. Fel kellene ugrani és megnézni, csakugyan így van-e, de a hidegben nincs kedve kibújni az ágyból és a tó fölött oly félelmesen világít a sápadtarcú hold. Azonban valaki ráparancsol, hogy nézze meg a fogantyút és meg is fenyegeti az ujjával. De Pávlik azért sem kel föl.

— Nem akarsz? — kérdi amaz.

— Nem, nem akarok! — feleli álmában Pávlik.

— Akkor jaj neked!

És hirtelen sötét rémek bukkannak fel a tóból...

Pávlik fölébred, fülel: lovak csengői csilingelnek.

„Ezért álmodtam erről!” — gondolja magában a krutojari földesúr.

Csengőslóvú szánon csak a járásbíró jöhet. A járásbíró borzasztó ember, vagy zálogolni jön, vagy adóhátralékot behajtani. Mindenképen baj!

Az ilyen látogatás elől csak egy menekvés van: elbújni. Erre az esetre már régen elő van minden készítve. Pávlik ágya szekrényből van átalakítva, még pedig úgy, hogy az ajtaja nem oldalt, hanem lefelé nyílik. Ezen a lefektetett ajtón alszik Verch-

nye-Brodszkij. Amint meghallja a csilingelést, azonnal bebújik a szekrénybe és odaszegezett szíjjal föl, maga felé húzza az ajtót. Roppant kényelmes egy bútordarab!

— Styk, Styk! — kiáltja Pávlik a szekrényből.

— Hallom! — jelentkezik az inas.

— Az úr vadászaton van, — fogadja Styk a járásbíró.

A hívatlan vendég mégis bejön a szobába és beleül a nyírfából faragott karosszékebe a piszkos konyhaasztal mellé. Styk egy üveg pálinkát, poharat és tányéron ürübordát rak eléje. A kövér járásbíró iszik, falatozik és körülnéz. Semmi sem változott: a konyhaasztal fölött pufók angyalkákkal díszített drága lámpa függ, a sarokban kantárszár, meg a régóta ismerős dióhéjcsomó hever és mindenütt, még a karosszék támláján is az időtől megbarnult cigarettacsutkák hanyódnak. Az ormótlan, búboskemence nagyságú szekrény a fél szobát foglalja el.

— Styk, — feddi a járásbíró, — te naplopó vagy! Miért nem söpröd ki az urad szobáját?

— Nem szeretek dolgozni, — feleli Styk, — inkább szeretek lustálkodni, úgy mint a gazdám.

A járásbíró kacag és megtölti a poharát. Styk elmondja neki, hogy ő nem közönséges ember, hanem előkelő, bár titkos sarjadék. Főlemeli az ingét és öt kék foltot mutat: egy vadászaton a viceguber-

nátor puskájából oda eresztette be a sörétet. Lám ilyen ember ő, a vicegubernátorral járt vadászatra!

Pávlik ezalatt borús hangulatban ül a szekrényben. Az ajtón van egy hasadék, azon beszüremlik a világosság és a szekrény fehér fenyődeszkahátára sötét árnyék rajzolódik.

„Csak nem az én árnyékom?” — gondolja Pávlik és hajlott orrát tapogatva nagyapjára, a nemes svéd lovagok utódjára emlékezik.

Hallja, amint az eső csurog a csatornán és, miként előbb álmában, rémlik neki, mintha halk léptek közelednének feléje. Hogy elűzze unalmát, a vadászatra gondol, megtölti fegyverét, fojtást szorít a puskába és suttogja:

„Hármas számút a nyúlnak, hatost a szalonkának; golyóval is megtöltöm: hátha fajd is kerül.”

A járásbíró hörpint, bekap egy falatot és elszendereg az öblös karosszékben. Az ablaktáblákra függönyt aggattak az esőcseppek, a legyek a falra tapadnak, a vadászkutyák alusznak, mintha agyonverték volna őket és a nemes ősapa árnyéka egyre élesebben rajzolódik ki a szekrény hátsó falán.

„Nem,” — suttogja az unoka, — „az ércoszlop volt, mi pedig” . . .

Szeretne a múltba pillantani és megtudni, miért volt olyan dicső a kezdet és miért lett olyan siralmas a folytatás. De nem tudja megérteni a dolgot és csak azokra a szavakra emlékszik, amiket a lo-

vagok utóda, a nagyapja mondott: „Gondoltam: én és ők, de máskép jött: *ők és én*, legyen tehát inkább: *csak én* . . .“

„Hármas szám a nyúlnak és még egyet a nyúlnak és még egyet . . . hiszen annyi a nyúl,“ suttogja Pávlik a szekrényben és gondolatban egyre újabb töltéseket készít.

Az eső szüntelenül csurog, a ház korhad, a menyegyzeten egyre nő a sárga folt. Az ősdi ház, mint a spongya, szívja magába a vizet, dohos szag árad a falakból, kamrákból és patkányfészkekből, alulról felhatol Styk vackának fojtó szaga. Az eresz alatt lecsurgó víz megsárgul a lemálló agyagtól.

Pávliknak úgy tűnik, hogy már ő maga is agyagból van és csakhamar őt is elmossa az eső. Lassan, sokáig szemerkél az őszi eső, a vakond egyre mélyebben bújik el vackában.

— Az ördög már elvitte, jöjjön ki, nemzetes úr! — kiáltja Styk.

A távolodó csengők szava elhal.

— Nemzetes úr, húznak a vadludak, — toppan be az öreg, szakállas Timoféj.

Ezek a szavak nyomban elúzik a nyomasztó hangulatot. Pávlik frissen, fürgén kiugrik a szekrényből és vídáman kérdezi:

— Timoféj, micsoda dolog is az a vadászat?

— A vadászat — feleli kisvártatva Timoféj, — vadászat, egyéb semmi.

Ezt a magyarázatot Pávlik is elfogadja. De a legfontosabbat nem vette észre a két cimbora: hogy a vadászat mindenkit megnemesít és egyenlővé tesz a másikkal: az urat, a parasztot és az erdei csavargót is. És ha jóra való kutya akad, azt is befogadják a társaságba. De Pávliknak ép ilyen jóra való, okos vizslája nem volt. Az a sok keverék, fattyú csak zavarta a vadászatot. Megesett, hogy egy ilyen kuvaszt pórázzal az övéhez kötött és elvezettette magát vele a vadhoz. Fölrepül a fajdkakas. A kutya utána iramodik. Pávlik a kutya után rohan és hasra vágódik. A fajt elrepül, Pávlik térde vérzik és a puska csöve teletömődött földdel. Pávlik dühbe gurul, célba veszi a kutyát, bum! és vége.

— Három kopékámba került, annyi volt a töltés, annyit ért a kutya is, — vigasztalja magát Pávlik.

— Nem volt olyan rossz kutya, — szomorkodik Timoféj, — szép, hosszú füle volt.

— De a farka, olyan, mint a piszkavas, — feleli Pávlik.

— Pedig lesben is jól tudott állni, — sopánkodik Timoféj.

— De nem elég csendesen, — veti oda Pávlik.

— Nincs mit sajnálni rajta: három kopékát ért, egy fityinggel se többet.

III.

Bjezvjerszkbe megérkezett a vicegubernátor, aki valamikor Pávlik inasát megserétezte. Vele jött „Lady“, a vadászoktól jól ismert „Jack“ leánya is. Ladynek sűrű, vörhenyes szőre, bozontos farka, a homlokán csillaga, a mellén brostü alakú foltja volt. A füle akár két selyemkendőcske, mindegyik szemöldökében három ezüst szőrszál és nedves orra mindig nyugtalanul mozgott, mintha Oroszországban mindenütt bűzlene valami. Mostanában Lady hasas volt, a csecsbimbói megdagadtak és lelőgtak. Ha ormóttan parasztszizmával találkozott a bjezvjerszki uccán, Lady fölemelte a szemét, mozgatta ezüstszőrű szemöldökét és úgy nézett a csizma tulajdonosára, mintha mondaná:

„Kendpersze oldalba rughat azzal a csizmával, de leendő gyermekeim nevében kérem, ne bántson!“

„Néma állat, mégis mindent megért,“ dörögte a paraszt álmélkodva a kutya tekintetén és kitért neki.

Ha Verchnye-Brodszkij találkozott Ladyvel, nemcsak kitért neki, de kalapját is megemelte és aztán sokáig nézett utána.

— Milyen gyönyörű, — mondta elragadtatva, — bárcsak egy kölyköt kaphatnék tőle . . .

Úgy képzelte, hogy ha ilyen kutyája lenne, az élete is egész másként alakulna.

— Nemes fajta! — mondotta.

— Aranyérem! — jegyezte meg Timoféj.

Pávlik nem mert a vicegubernátortól kutyakölyköt kérni. Tudvalévő volt, hogy a vicegubernátor, mint sok más vadász, vízbe fojtotta, vagy elásatta a nagyszerű kutya minden kis kölykét. Féltékenységből, hogy ne legyen a világon még egy olyan kutya, mint Lady.

— A kutya nemsokára kölykezik, — mondta Timoféj, — ellopjam egy kölykét?

— Lopj egyet! — biztatta Pávlik.

Ettől a naptól fogva Timoféj lesben állott a hajlatban a híd alatt, ahol lovat nyúznak, patkányt fojtanak a vízbe, kutya- és macskakölyköket ásnak el. Sokáig leskelődött Timoféj, míg végre panaszos nyöszörgést hallott.

Röviddel azelőtt kölykezett Lady az istállóban a jászol alatt és kilenc kicsinyét maga alá gyűjtve fáradtan, lihegve hevert az almon. Hirtelen kinyílt az ajtó, belépett egy paraszt, vödör a kezében.

„Megbízom magában, maga nemes lélek, nem fogja bántani gyerekeimet“, — mondta az angol Lady tekintete.

A paraszt a szemébe nézett és óvatosan rakta a vödörbe egyik kölyköt a másik után.

„Ne felejtse el, bízom magában“, — ismételte Lady pillantása.

A paraszt eltűnt a vödörrel.

Lady körülnézett: ruganyos csecseiből aszalmára csepegett a tej, a gyerekeit elvitték. Eszébe sem jutott, hogy a vödörös embert meggyanusítsa, elszaladt a sarokba, ahol kölykezett. Sokáig szagolgatta és kaparta lábával a trágyát, elfáradt, újra a jászol alá bújt és elaludt. A teje egyre csepegett, megduzzasztotta és fájdalmat okozott neki. Erre Lady felugrott, mindent megértett és elkezdett vonítani. Timoféj meghallotta a vonítást és nekilátott a keresésnek.

Valahonnan nyöszörgés ütötte meg a fülét. Timoféj a hang után ment és egy kis vörös, vak fejcskét pillantott meg, amely kilátszott a földből. Kiásta, a kebelére rejtette és Poljúsához rohant.

— Hím vagy nőtény? — kérdezte Pávlik.

— Nőtény, — felelte Timoféj.

Poljusa a kutyakölyök szájába dugta az előkészített tejescuclit. A kis vaksi reszketve, mohón szopta a tejet.

— Jól szopik, jól szopik! — lelkenedett Timoféj.

Nem sokkal az után a barát átvitte a kompon Verchnye-Brodskijt és Timoféjt. Senki emberfia nem szerzett tudomást a dologról. A vicegubernátor is elutazott és szentül meg volt róla győződve, hogy az egész világon csak egyetlen Lady van, a nagy Jack leánya.

Mint mikor a szél tolvaviszi a nyírfa magvát, úgy jutott a dicső Jack magzata a bjezvjerszki erdők

sűrűjébe, a krutojari tó partjaira. Ott, a vadászvilág előtt ismeretlenül nőtt fel a második Lady. Szakasztott anyja volt: a szőre hosszú és vörhenyes, a homlokán csillag, a mellén brostű, a szemöldökében ezüstsálak és nedves orra minduntalan mozgott, mintha Pávlik házában örökké bűzlene valami. Két hónapig tejesüvegből szoptatták, egész nyáron ápolták, mint a kisdedet és pompásan fejlődött. Télen, épúgy mint az anyja, a vicegubernátor Ladyje, okos, mindent megértő szemével függött a konyhaasztal mellett beszélgető vadászokon: csak éppen beszélni nem tudott. Pávlik nem bírta ki a tekintetét, nem tudott magán uralkodni, hirtelen felugrott és táncolva-ugrálva járta be az ódon ház szobáit.

— Gyönyörű kutya! — mosolygott Timoféj.

Lady az ura után iramodott, utólérte és körülugrálta. Pávlik ölébe kapta Ladyt, elvitte a dívánra és becézgette, mint egy kis babát.

— Kutyával szemben, — oktatta Timoféj, — komolyabban kell viselkedni.

A jobbság idején Timoféj vadászsegéd volt és ezért szakértőnek tartotta magát.

— Köszönje meg az Istennek, hogy nőtény, — szokta mondani gazdájának a téli estéken, — mert a nőtények mindig ügyesebbek és értelmesebbek.

Pávlik bízott Timoféj bölcsességében és figyelemmel hallgatta.

— Isten úgy akarta, — magyarázta Timoféj —

és ezen nyugszik a világ. Így van az embernél is, mikor a fiúgyereknek még csak nyíladozik az esze, akkor a lány már készen van, a kis testvéreit is ápolja és fazekat is fel tud rakni a tűzre.

— No, de később, — ellenkezett Pávlik, — lehet minket a fehérnéppel összehasonlítani?

— Nálunk, — mondta Timoféj — nálunk persze másként van, de nőténykutya öreg korában is okosabb a hímnél.

Ilyen bölcs kijelentések után Timoféj uj kocka cukrot tett a szájába és friss teát töltött az ibrikjébe.

— Ha erős harmat van, ne engedd ki a kutyát, — folytatta oktatását Timoféj, — mert az megárt-hat neki. Ne indulj se korán, se későn és keresd meg a fajt fészket. Eleinte ne bízd magad a kutyára, ne engedd el a pórázról, keresd magad a fészket. Ha megtalálta, szerencséd volt. Ül le egy bokor alá és várj. Ne moccanj, figyelj, nézz körül figyel-mesen. Először a fióka kezd el csipogni, utána a nőtény szólal meg, azután találkoznak. Megreppen a fű, megpillantod a fejeket és harmatos tollukat. Olyan izgató, hogy magad is elkezdesz szimatolni.

Timoféj szavaira Pávlik már a szobában vélte érezni a vad szagát. Hallgatódzott, figyelte Lady orrát és tágultak az orrlikai.

— Van-e olyan ember, — kérdezte Pávliktól, — aki meg tudja szimatolni a vadat?

— Nincs, — felelte az öreg a teát szűrcsölve, —

ember azt nem tudja. Ezeknek — és Ladyre mutatott, — rókatermészetük van, de az embertől elvette Isten a szimatot, mert mi volna akkor, ha az ember is úgy tudna szimatolni?

— De aztán nincs ravaszabb teremtés az embernél, — vetette közbe Pávlik.

— Igen, ravaszság az van benne, — ismerte el Timoféj, — de szimat nincs. Emberben és farkasban nincs és így van helyesen.

Pávlik nevetett és elképzelte, hogy is volna az, ha a farkas kiszimatolhatná, merre van a birkanyáj, a lókötő pedig, hol legel a ménés.

— Nem, ezt nem tudja, — ismételte Timoféj.

„Milyen bölcsen és igazságosan is van minden berendezve a világon,“ — elmélkedett Pávlik a pamlagon heverészve, — „és vajjon miért gömbölyű a föld? . .“

— Miért gömbölyű a föld? — fordult Timoféjhez.

— A vaddisznók miatt, — felelte a csősz. — A gömbölyűn jobb járni a vaddisznónak — és elmondta, hogy jöttek ide a krutojari erdőkbe a vaddisznók.

— Honnan jöttek? — érdeklődött Pávlik.

— Kijev környékéről, — magyarázta az öreg vadász.

— És hogy kerültek a vaddisznók Kijevbe?

Pávlik igyekezett egész földrajzi tudományát összeszedni, de semmi sem jutott eszébe. Sóstavas

ázsiai sztyepekét helyezett át Kijev vidékére a nádasokban tanyázó vadkanokkal együtt.

— Olykor sasok is ellátogatnak mihozzánk, — beszélte Timoféj. — A boldogult nemzetes maga is lőtt egyet a dombon. A karmait levágta és elküldte Pétervárra.

— Milyen a sas karma? — kérdezte Pávlik.

— Mint a medvéé, — adta meg a felvilágosítást Timoféj szemrebbenés nélkül.

Lady is hallgatta ezt a csevegést és talán előtte is, akit emberek neveltek, elvonultak a gömbölyű földön topogó vaddisznók és fölrebentek a medvekarmú sasok.

Így mult el a tél. Zörögve potyogtak le a jégcsapok és pozdorjává zúzódtak. A tavon lejjebb süllyedt a jég. A csukák felébredtek téli álmukból. Az erdőben és a tóparti nádasban megélénkült a szárnyas. Öreg férfiak és asszonyok zárandokoltak a Fekete Paraszkvához és meggyújtották a mécset a szentkép alatt.

Mikor Lady először ment ki a kertbe, úgy érezhette magát, mint az apáca, aki első ízben hagyja el a kolostor falait. A kopár fák ágain mint a gyöngyszemek sorakoztak a meleg esőcseppek. Az egész kert csupa csepp volt: egybefolyva, csillogva hullottak le a tavalyi avarra. A fiatal kutya gondolkodott, melyik után kapjon, melyiket keresse meg. Fölrebent egy szálló virág: az első pillangó. Lady

utána akarta vetni magát, de hirtelen megállt: a verőfényben, szárnyát kiterjesztve ült egy veréb és nézte a kutyát. Lady a közelébe sompolygott és mereven megállt előtte.

— Milyen finom egy állat! — mondta Pávlik.

— Aranyérem! — tette hozzá Timoféj.

— Milyen okos! — dicsérte az úr.

— Gubernátori fajta! — magyarázta a csősz.

Nemsokára az erdő is kilombosodott. Mint távoli országokból iderepült, sosem látott, smaragdszínű madárcák ültek a fiatal levélké az öreg fákra. Alanta korhadt avaron átfurakodva kidugták fejüket a zöld fűszálak és feljebb, egyre feljebb emelkedve összeolvadt a zöld lomb a zöld pázsittal. Tavasszal, mikor a madarak kiköltik fiókaikat, nincs vadászat. De ha szerencséje van az embernek, itt-ott, magányos helyen öreg fajdkakasra bukkanhat. Pávlik nem is akart vadászni, csak a kutyát akarta kipróbálni, hogy végleges véleményt mondhasson róla, egész életére megszerezesse és mindenkinek megmondhassa, hogy a krutojari Ladynél nincs külön kutya a világon.

Sokáig hasztalanul bolyongott a két vadász. Minden kedvük elpárolgott és úgy tűnt nekik, mintha az erdő kipusztult és a madarak elköltöztek volna belőle: nem érdemes a lábukat koptatni és az egész vadászat nem éri meg a fáradságot. Lépten-nyomon bokrokba és páfránnyal borított tönkökbe ütköztek. Itt-ott az irtásban fiatal csemeték bújtak elő. Meg-

látszott rajtuk, hogy az erdőben korántsem oly könnyű az élet: az egyiknek csak oldalt voltak ágacskái, a másiknak csupasz törzsén csak egy kis korona zöldült, a harmadik teljesen elgörbült. Mindegyik elnyomorodva sóvárog a napfény és egy kis lomb után, amellyel betakarhassa magát. A vadászok a páfrány közt elrejtett fatönkökbe botlottak, kékre-zöldre ütötték a térdüket, összekarmolták a kezüket és elalélta a szomjúságtól.

Timofej szakállának nem egy csomója akadt bele a cserjébe és csak egy kívánsága volt: minél előbb kijutni a Zöld Pocsolyához és jól teleszopni magát vízzel. Pávlik még Ladyvel sem törődött, hanem, maga sem tudta miért, nagyanyjára gondolt. Annyanyjának jó és gonosz kavicsai voltak: ha jól húzott ki a zacskóból, akkor egész nap vidám volt, ha pedig gonoszat, akkor reggeltől estig mérgelődött. A két vadász oly halálosan fáradt volt, hogy a végén már négykézláb csúsztak a Zöld Pocsolyához. A mocsárban egész fekete volt a víz, helyenkint szivárvány színű foltok úszkáltak a felületén, szöcskék ugrándoztak a sás között, csíkbogarak forogtak a vízen és hemzsegett rajta a sok mindenféle féreg. Timofej szokás szerint lehasalt a partra, ráterítette a szakállát a víz színére és azon át szűrve kortyolta a vizet. Pávlik a csősz szakállának másik végét használta szűrőnek. Ezalatt Lady a Zöld Pocsolya körüli irtásban futkározott ide-oda. Hirtelen megtorpant, mintha

elülről korbáccsal végigsujtottak volna rajta, bal fülét hegyezte, hátracsapta és így állt mereven. Pávlik észrevette, megrántotta Timofej szakállát és Ladyre mutatott. Timofej fölemelte a fejét, szakálláról visszacsepegett a víz a Zöld Pocsolyába. Pávlik ettől a zörejtől is megdöbbsent és dühösen sziszegte oda Timofejnek:

— Facsard ki!

Timofej a parton kötelet csavart a szakállából és aztán Pávlikot követve sompolygott a kutya nyomában.

Az erdő csupa élet volt! A harmat még nem száradt föl egészen, csillogott fűvön és levélen, minden, amihez hozzáért, ezüstös lett tőle. Lady sugárzott az izgatottságtól, hívta, siettette őket a szemével és mikor meghallotta maga mögött szuszogásukat és zörgésüket, elkezdte őket *vezetni*.

A zöld páfrány közt tömérdek fatönc volt, árvácska, farkascseresznye, örökzöld, harangvirág nőtt mindenütt, de mindez cseppet sem érdekelt Ladyt. Csak a tisztás szélén állt meg, mintha azt mondaná: „itt van talán?” A két vadász is megállt és csodálkozva gondolták: „itt vajjon, a nyílt helyen?” Lady lapítva osont át a réten. Pávlik és Timofej hasonlóan csúsztak mögötte és utánuk lopództak a fekete fatöncök, a zöld páfrányok, az árvácskák, a farkascseresznye és a harangvirágok, mind, mind. Valamennyien a tisztás tulsó oldalán álló bokorra tekin-

tenek. Pávlik már a fajdkakas szagát vélte érezni, de idejekorán észrevette, hogy nem a fajdkakas, hanem a puskapor és a kenőzsír szaga üti meg az orrát, Timoféj lába alatt megreccsent valami. Lady hátrapillantott. Pávlik rettenetes, vad pillantást vetett a csőszre. A bokormögött, mely felé mindnyájankúsztak, Lady még egy rövid lépést tett, azután még egyet, a harmadiknál magasra emelt lába a levegőben maradt. Azután arra felé fordította orrát, ahonnan a szag jött, begyűrődött füle lassan helyre simult, Lady valósággal kővé meredt, szeme megüvegesedett, tekintete értelmetlen lett.

A bokrot teljesen elborította az apró rózsavirág és zúgott, mint egy méhkas: pillangók repkedtek, méhek cikáztak ide-oda, bogarak zümmögtek, poszméhek dongtak benne és körülötte. A bokron nagy ünnepet ültek, de senki sem hallotta az emberszív dobogását, mely hangosan kalapált, mint egy vaspöröly és senki sem sejtette, hogy a bokor alatt rettenetes szörnyeteg rejtőzik.

Mint a sötét felleg rebtent fel a bokorból egy fajdkakas, az egész erdő nyögött és megrendült szárnycsapásaitól.

Ilyen pillanatokban megáll a szív verése a vadász mellében, valami kiszakad belőle és elrepül.

„Csak hadd repüljön, nem menekül előled!” —
suttogják ismeretlen hangok.

És a többi már mind magától játszódik le. A füst
90

miatt ugyan nem látni, csak annyit, hogy egy kis földkupac mögött hol föltűnik, hol elbúvik egy vörhenyes szemöldök.

Csupa élet az erdő! Minden bokor alatt ül egy fajdkakas. És mindig is így lesz, mert most megtalálták a kulcsot minden bokorhoz, fatökhöz, gödörhöz, árokhoz, hajlathoz és pocsolyához.

Már mennyi idő telt el és még mindig ezüstös reggel van. A Zöld Pocsolyán Timofej ismét kitevítette a szakállát. A szakáll másik végén a boldog vadász szűrte a vizet. A kutya bement a vízbe és egész ezüstösen jött ki belőle. Nem messze a Zöld Pocsolyától egy nősténymedve cammogott a bocsával egy patakon át. Az öreg átgázolt a vizen, a kis esetlen bocs elcsúszott, vízbe pottyant, egész ezüstösen ugrott ki belőle és anyja után totyogott. A fiatal jávorszarvas a rengetegben hegyezte rózsás fülét és ugyancsak ezüstösen állt ottan. A partmenti rét illatozott, mint lépesméz.

— Megfizethetetlen egy kutya! — kiáltott fel Pávlik.

— Aranyérmet érdemel! — mondta rá Timofej.

IV.

Timoféj együgyű lányának a patkányok álmában a szíve fölött átrágták az ingét.

— Ez rossz jel! — mondta az öregasszony.

Igaza volt: a kis eszelőst nemsokára egy fához kötve, holtan és megbecstelenítve találták.

Pávlik házában elszaporodtak a patkányok. Akármit is csinált ellenük: betömködté a lyukaikat a padlóban, mérget tett a patkányfogókba, puskával lödözte őket, csak szaporodtak, egyre szaporodtak.

— Semmi sem használ, — mondta az öregasszony, — a patkányok kiszorítják a nemzetet a házból.

Ebben a gonosz időben Pávlik újra Bjezvjerszkbe utazott és magával vitte Ladyt is. Keresztülhaladt kocsiján mezőn és erdőn. A barát átvitte a kompon. Már fölfelé kapaszkodott a Tyákin-dombon, amikor hirtelen különös zúgást és nyögést hallott fönt az égen. Pávliknak már gyerekkorában voltak ilyen látomásai. Valahányszor ezt a zúgást meghallotta, keresztet vetett és suttogetta: „Szent, szent, szent a seregek ura!” Most azonban álmélkodva pillantott föl az égre, de semmi különöset nem látott, csak csókák verekedtek egy sólyommal.

„Nem jelent semmit”, — gondolta Pávlik és megakarta simogatni Ladyt, de üres helyre akadt a te-

nyere. Hátranézett. A kék folyón a barát húzta a kompot. Lady nem volt sehol. Előrenézett, ahol a fekete harangnyelvek himbálództak a nagy toronyablakban és nyüzsgött a piac — Ladyt arrafelé sem látta. Nyoma veszett a szeretett kutyának.

— Timoféj, — mondta Pávlik csüggedt hangon,
— Lady eltűnt.

Timoféj is hátranézett a barátira és előre a piacra, a toronyra, sőt az égre is, ahol a csókák cibálták a sólymot, de Ladyt sehol sem látta.

— Eltűnt! — szólt Timoféj.

A bjezvierszki piacon sürgött-forgott a sokaság. Az erdőkből és a mocsarakból, a hegyekről és a völgyekből, Verchnye-Brodából, a Sötét Paraszkvától, de még olyan helyről, ahonnan sohasem jöttek, összecsdültek a piacra a keresztények. Hemzsegték a téren, mint a heringek a Fehér Tengerben. Ha valahol seprűt dugtak volna közéjük, nem dült volna el, hanem végigsétált volna a piactéren.

— Bátyám, nem látott egy hosszúfülű vörös kutyát? — kérdezte Pávlik egy paraszttól.

A paraszt hosszan végigmérte a nagykarimás kalapú embert és végül ő is megkérdezte:

— Hát kend kicsoda, bátyám?

Egyszerre elkezdtek az összes harangok kongani. Véget ért a mise, a nép kitódult a templomokból és más-más irányba sodorta Pávlikot is, meg a parasztot is.

— Mahomet király új álmoskönyve! — ordította egy feketebajszú vásáros.

— Nem láttál egy vörös kutyát? — kérdezte tőle Pávlik.

— Ép most szaladt erre! — mondta az ember és abba az irányba mutatott, ahonnan malacvisítás hallatszott.

— Új álmoskönyv! — hallotta maga mögött Pávlik, — örök könyv ez, olcsón mérem, minden álmot megfejt, kérem!

Elül visított a malac, mintha a nyelvénél fogva akasztották volna föl: egy rendőr el akarta venni a paraszttól és elülő lábánál húzta maga felé, a paraszt pedig a fülénél fogva hátra.

„Lám, itt a rendőr, megkérdezem tőle“, — gondolta magában Pávlik.

— Láttam, — mondta a rendőr, — ép most szaladt erre egy vörös kutya.

— Talán nem is volt vörös?

— Az is meglehet.

— Láttuk, mi is láttuk! — mondták a körülállók.

— Az üvegajtó előtt állt, — közölte egy öreg paraszt, aki a szekeren kendert árult.

— A mészárosbódék előtt láttam, — mondta egy másik, kinek arca olyan sárga volt, mint napraforgó szirma.

— Pylnij boltos bódéja előtt rág éppen egy tehénszarvat, — adta tudtára egy marhakupec.

- Vörös?
- Fekete!
- Mint egy elszenesedett fadarab!
- Tarkafülű!
- Daganat van a homlokán!

A parasztok röhögtek Pávlikon.

— Nemzetes uram, ne hallgasson rájuk, — szólt a szekérről az öreg kenderárús, — figyeljen ide, mit mondok: a vörös kutya egy üvegajtó előtt állt.

Pávlik ügyel-bajjal kiszabadult a tolongásból és egy rácsosablakú nagy fehér ház elé jutott. A kapu előtt egy gyérszakállú öreg muzsik fekete kenyerrel etette a lovát.

— Két hétig nem evett, a jó Isten mégis megtartotta, — beszélte az öreg egy másik gyékénybocskoros vén parasztnak, — dutyiban ült.

— Hát te? — kérdezte a gyékénybocskoros.

— Magam is, — mosolygott a gyérszakállú.

„A fehér ház alighanem a rendőrség,“ — gondolta magában Pávlik és bement.

A rendőrfőnök az asztal mellett ült és már egész kék volt a nevetéstől.

— Hi-hi! — kuncogtak óvatosan az írnokok.

— Már megbocsát, de úgy kellett nevetnem, — mentegetődzött a rendőrfőnök Pávlik előtt.

— Elveszett a kutyám, — jelentette be Pávlik, — vörös, hosszúfülű.

— Járt már a gyepmesternél, nem nyúzta-e meg?
— kérdezte a rendőrfőnök.

— Hát van itt a városban gyepmester? — csodálkozott Pávlik.

— Hogyne, — felelte a rendőrfőnök, — hová lennénk, ha azt a sok kóbor ebet nem fogdosná össze!

— Hát mit csinál velük?

— Rókabőrt készít ki belőlük! Nagyon ügyes ember. A mult évben hétszázat nyúzott meg. A vöröseket kiváltképen szereti. Ha vöröset sikerül neki megfogni, azt nem engedi ki a karmaiból. A magáé vörös?

— Mint egy róka.

— Akkor már meg is nyúzta.

Az írkok megint elkezdtek vihogni.

— Rámjött a nevetés, — mentegetődzött ismét a rendőrfőnök. De Pávlik már kinn volt az ajtón.

Forgott vele a világ és amikor kissé felocsudott és körülnézett, az ucca olyan hosszúnak tűnt neki, mintha a messzelátót fordítva tartaná a szeme előtt. Úgy rémlett neki, hogy az ucca legvégén ül a sintéra a megnyúzott Lady hullája mellett. Odament és meggyőződött róla, hogy nem Lady az, hanem egy levágott tehén lóg Pylnij mészárszékének ajtaján, vörösen, fej nélkül. Mellette egy fehér disznó volt felakasztva, fehér volt, mintha élne, csak a hasa volt kinyitva. Pylnij, a mészáros, Pávlik jó ismerőse, a

levágott tehenek és disznók között ült egy kis asztalnál és teázott.

— Parancsol egy pohár teát? — kínálta Pávlikot.

— Elveszett a kutyám, a sintér már alighanem megnyúzta.

— Vörös?

— Rókaszínű.

Pylnij elgondolkozott és apró sündisznó szemét sokáig a tőkére meresztette, amelyen a tyúkok nyakát szokta elvágni. Jó ember volt, alaposan és sokáig töprengett a dolgon.

— Hátha még nem is ért rá megnyúzni, — és tekintete a tőkéről átsiklott Pávlikra, — siessen oda, talán még nem késő. Hisz a maga kutyája nem holmi kóbor kuvasz! Siessen hamar, a folyón túl abban a fehér kis házban lakik a sintér.

„Még idejében jövök!” — ujjongott Pávlik. De ez nem volt a vadász mámoros öröme, hanem valami éles, szűrő érzés. Lám-lám, már hétszázat megnyúzott, de az enyémet megmentem! — ugrándozott benne ez az új öröm.

Átszaladt a fahídon és betért egy szatócsához, hogy megkérdezze, merre lakik a kutyapecér.

— Itt lakik, ni! — mutatta a szatócs.

Pávlik megfordult és fehér kőházat látott maga előtt. A kapu fölött aranybetűs felírás: „Volkov tb. polgár háza”.

— Volkov a kutyapecér? — álmélkodott Pávlik.

Volkov, a presbyter és a híres bjezvierszki gyümölcsíz gyárosa ép oly jó ismerőse volt Pávliknak, mint Pylnij, a mészáros.

— Csak nem kutyapecér is együttal? — kérdezte a szatócstól.

— De bizony. Azzal szerezte meg a házat is.

— Nekem elveszett egy vörös kutyám.

— Egész biztos, hogy nála van! Kukkantson csak be a kapuhasadékon, nem lóg-e ott felakasztva egy vörös kutyabőr, akkor nem tagadhatja le Volkov.

Pávlik bekukkantott a kapun. Volkovnak nagy, kövezett, félszerektől beszegett udvara volt. Egyik végétől a másikig zsinegek voltak kifeszítve, azokon száradtak a kutyabőrök. A kaftános gazda fel alá járt az udvaron és bottal ütögette őket. A hang után állapította meg, hogy melyik száraz. A frissek úgy lógtak a zsinegről, mint a rongyok. A készeket leszedte és a félszer mellé rakta.

„Lám, micsoda foglalkozása van! Hogy nem tudtam erről mind a mai napig?“ — tűnődött Pávlik.

A házban kinyílt egy ablak. Pávlik gyorsan kinyitotta a kaput és belépett az udvarra.

— Egy vörös kutyám vészett el, nem került magukhoz? . .

— Vöröseket ma nem hoztak be, — felelte méltóságosan Volkov, — csak egy feketét.

„Ilyen egyalak!“ — csodálkozott Pávlik, — „nem is titkolja; hogy nem tudtam erről mostanáig?“

— Miért foglalkozik ezzel? — kérdezte a kereskedőtől.

— Hogy miért? Ez a mesterségem. Vagy tán azt hiszi, hogy manapság a gyümölcsízből meg lehet élni? Ez is üzlet, az is üzlet. Kutyabőr sok kell: bundának, meg kesztyűnek.

— Az mind kutyabőrből készül?

— Hogyne! — nevetett föl a kereskedő, — ez is hasznos mesterség, a sok kuvaszt pusztítani kell, csak persze tudja az ember, melyiket. A magáé például egészen ritka példány.

— Tehát nem nyúzta meg?

— Az Isten áldja meg, nem vagyok én kutyapecér.

— Hát a fekete kutya, amit az imént említett?

— Azt Petyka Rotnij hozta, ő nyúzza a kutyákat, szaladjon oda gyorsan, hátha még idejében jön!

Pávlik visszarahant a városba.

Mint erdőben a vadász, amikor hosszú bolyongás után az utolsó, biztos nyomra bukkant és nem kételkedik többé, hogy ez a nyom megbízható, úgy indult most Pávlik Petyka megkeresésére.

— Ki az a Petyka Rotnij, hol lakik? — kérdezte a vásárról hazatérő parasztoktól.

— Nem vagyunk idevalósiak, — felelték a parasztok.

„Hátha valamelyik közülök magához csalogatta a kutyát és a szekerén hazahurcolja?” — gondolta

magában Pávlik. „De mégse, az lehetetlen; a paraszt nem csalogat el kutyát, legfeljebb rákiált és megrugja. Csak Petyka Rotnij lehetett, nála van a kutya.“

— Ki az a Petyka Rotnij, hol lakik? — kérdezte Pávlik minden szembejövőtől.

— Ép olyan, mint mi, — felelték ezek, — de nincs állandó lakása, meg kétféle ujj van a kabátján és kiáll a foga.

— Bánom is én, hogy kiáll a foga, de hol nyúzza a kutyákat?

— A híd alatt, — felelték az emberek.

Pávlik a hídhöz érkezett. Messziről ez Bjevzszk fegfeszőibb része. A híd fából épült, idevaló mesterek ácsolták és mint egy barátságos kar nyúlt át az egyik dombról a másikra, amelyen a legszebb templomok emelkedtek. Erről a hídról Pávlik gyakran gyönyörködött a víz fölé hajló fűzekben és kavicsokkal hajigálta meg a fákon ülő varjakat. Most lement a hídról és a fűzes felé tartott, hogy megkeresse Petykát. Ugyanezen a helyen találta meg annak idején a lesbenálló Timoféj a parányi, földbeásott Ladyt. Lépten-nyomon kutyacsontokba akadt a lába. Itt varjúcsapat lakmározott egy lóhullán, ott temetőbogarak ástak el egy döglött macskát, amott szelíd, turbékoló galambok csipegették ki a búzaszemeket egy kányától megölt madár begyéből.

— Ez mind Petyka Rotnijműve, — suttogta Pávlik.

— Tán elment az eszed, Pavlúsa? — hallatszott hirtelen egy hang fentről.

Poljúsa állt a hídon és kotkodácsolt, mint egy tyúk.

— Petyka Rotnijt keresem, — felelte Pávlik, — a gazember ellopta a kutyámat. Hozd el gyorsan a puskámat, lelövöm Petykát!

Poljúsa összecsapta a kezét és leszaladt a híd alá.

— Gyere, gyere velem! — beszélte rá Poljúsa és vezette, mint asszony részeg urát a kocsmából. — Hát szabad egy kutya miatt így bánkódni? — csitítgatta szelíden, — és miért volna Petyka gazember? Mindenki a maga mesterségét űzi. Enni mindenki akar. A kutyák úgy elszaporodtak az utóbbi időben, hogy nem tud az ember elég forró vizet tartani ellenük. Meg aztán parancs is van rá, hogy pusztítani kell őket. Nem látta Petyka Rotnijt? — kérdezte egy arramenő embertől, amikor ismét felérték az útra.

— A gőzfürdőben van! Ő ott felügyelő mostan.

— Na látod? — mondta Poljúsa, — te minduntalan gazemberről beszélsz... ő meg ilyen jó állást kapott. Talán nem is nyúzz már kutyákat?

— De, azt még most is csinálja, — felelte az ember.

Fent, a lejtő szélén piroslott egy téglafal; egy lyukon át áradt a gőz, a lyuk alatt ablak látszott: ott lakott a gőzfürdő főfelügyelője.

— Itthon van Petyenka? — kopogott be az ablakon Poljusa.

— Petyka nincs idehaza, a kocsmában ül, palacsintát eszik.

— Miféle palacsintát? — rökönyödött meg Pávlik, mintha most ébredt volna álmából.

— Hát palacsintát, — mondta Poljusa, — te mindig gazembert emlegetsz, ő azonban ilyen, ha egy kis pénzt szerzett, palacsintát rendel és mindenkit megvendégel, aki a kocsmában ül. Egy csepp pálinkát nem vesz a szájába, te meg legazemberezed! Derék, istenfélő ember ő. Valakije kinn van a temetőben, annak a sírját mindig friss virággal díszíti, sőt télen még a sírhanthoz vezető kis ösvényről is elseperte a havat és megszórta homokkal.

Ilyen beszéddel csillapította Pávlikot. Közben a kocsmához értek és az egyik ablakban fehér, kiálló fogú arcot láttak meg.

— Igen, már hallottam róla, — mondta Petyka nyájasan, — de vörös kutyát ma nem fogtam, csak egy feketét, az már el is van intézve.

— Egy olyat, amelyiknek daganat volt a homlokán és különböző színű a füle? — kérdezte egy rendőr.

Petyka tagadóan rázta a fejét és csokoládés süteménybe harapott.

— A vörös kutyát egy cigány lopta el, — szolt közbe egy disznókereskedő.

— Meglehet, — hagyta helyben a rendőr, — cigánytól minden kitelik.

— Nem cigány volt az, hanem szerb, — igazította ki egy marhakupec.

— Az is lehet, — felelte a rendőr, — de ha szerb volt, akkor a kutyának már kampec.

— Uram, ne hallgass rájuk, — szólt az öreg, aki kendert árult a szekéren, — a vörös kutya egy üvegajtó előtt állt.

— Hallgasson az öregre, — mosolygott fogát visorgatva Petyka, — az öreg még azt is tudja, mi van a föld alatt.

Poljusa hazavezette Pávlikot a piacról.

— Ne búsulj, Pavlúsa, felejtsd el, — vigasztalta útközben, — a kutyának semmi baja, meglátod, estére magától jön haza. Hiszen tudod, most van a kutyalakzik ideje, azért szaladt el a te kutyád is.

De Lady estére sem tért vissza.

Az üvegajtó, amelyről a kenderkereskedő beszélt, nem ment ki a fejéből.

Éjjel rossz álmai voltak. Azt álmodta, hogy megy az üvegajtó felé, már látja messziről, de nem tud a közelébe jutni.

V.

A Kopasz Rét mellett poros út kígyózik, melyen véges-végig lópatkók, tehénpaták és emberi lábak nyomai látszanak. Hat nyúl szaladt át egymás után az úton és eltűnt az útszéli bokrokban. A fekete rigó esti dalát fütyörészte. Felhangzott a szalonkák öblös hívogatása. Megszólalt a tehénpásztor tülle. A nyúlak ismét átszaladtak az úton, mind a hat egymás után és a dombra, a tölgyes felé iramodtak. Fent, a tölgyes szélén az első nyúl megállt, felágaskodott és megfordult. A többi is ugyanúgy tett. Aztán mind a hat elbújta bokorban, hegyezte hosszú fülét és kerek szemét az útra meresztette.

Messze, ahol az erdő sarka mint egy fekete hajó magasodik az ég felé, a zöld mezőn át vezető úton porfelleg fehérlik, közeledik és nő. Pávlikot, aki egy tölgy alatt alszik, vonítás és üvöltés ébreszti föl. A pásztor tereli csordáját az erdőből.

Elül egy vörös kutya loholt, nyomában nyelvét lógatva egy fekete, aztán még egy és messzebb, mögöttük a felhőből egész falka bontakozik ki: tavaszi kutyalakzi nászmenete volt. Pávlik odanézett, ujját a szájába dugta és füttyentett. A nászmenet az útról a Kopasz Réten át fölkanyarodott a tölgyeshez.

Lady megismerte gazdáját, vonított egyet, a melére ugrott, aztán még magasabbra szökött és vé-

gúl arcába tolta hideg, nedves orrát. A falka megzavarodott és a tölgyfa köré tódult. Az ebek, készen arra, hogy vörös vezetőjük utasítására bárkit szétmarcangoljanak, most békésen leültek és nyelvüket lógatva lihegtek. Az állatok körülfogták Pávlikot: alázatos rabszolgapillantásokkal tekintettek rá, mintha elismernék, hogy ő a legöregebb és legerősebb közöttük. Lady gazdája lábaihoz símult és kíméletért esedezett engedelmes kísérete számára. Pávlik kövel, gallyakkal dobálta a kutyákat, de azok az ütésekkel nem törődve, meg se moccantak. Erre Pávlik puskáját vállára akasztva útnak eredt Verchnye-Brod felé. Először egy fekete komondor követte, azután egy fehér és sorjában a többi, szigorú rendben, nagyság és erő szerint. Voltak köztük fehérek, feketék, szürkék, vörösek, barnák, sárgaszőrűek, tarkák, mindenféle fajtájú, kóru és nagyságú, lógófülűek és lógófarkúak, karcsúk és kövérek, hosszúfarkúak és kurtafarkúak, hosszúorrúak és tömpeorrúak, kocogtak az országúton, egyik a másik mögött, hosszú-hosszú sorban. Egy párat Pávlik már régebről ismert: a két fényes fekete-szőrű, fehérorrú — a marhakereskedőé, a sánta vörösestarka — az egyházfié, az őszespoájú öreg — a pópáé. Leghátul egy kicsike öreg puli szedte a lábát, fehér foga villogott; Ladynek még a hasáig sem ért volna. Egy kis távolságra a menettől egy bámész, buta borjú szaladt, amelyik majd megállt,

majd kirúgott a hátsó lábaival és megint a lakzi után iramodott.

Pávlik nem akart az országúton bemenni a faluba. Hanem a kertek alatt kanyargó dűlőútra tért le. Átugrott egy kerítésen. A fekete komondor követte példáját, utána a fehér, majd sorban a többi kutya, Mikor a falut elhagyta, hátranézett: az út végig hemzsegett a kutyáktól, csak a kis puli szűkölt a kerítésen túl, mert nem tudott rajta átugrani, a boci is elmaradt és fejét a sövényre fektetve bögött.

A dűlőútról ösvény ágazott el, mely a tó partján a Fekete Paraszkváchoz vezetett. A víz fölött, mint egy óriásnak a feje, emelkedett egy meredek domb. A lépcsőn, melyet valaha elődei építettek, Pávlik felment a dombtetőre és zörgetett a kertajtón.

— Megkerült! — mondta Styknek, aki ajtót nyitott neki.

— Ilyen ronda dögök! — dörmögte mérgesen a szolgál és hirtelen becsapta az ajtót az öreg komondor előtt.

Pávlik a virágzó-kerten át bement a házba. Benn minden változatlan volt: a lámpa a pufók angyalokkal, alatta a konyhaasztal, lapjához csavarva a tölténytömögép, a „hálószekevény“ és a kantár a sarokban. A szobában fülledt, dohos volt a levegő. Amint az ajtó kinyílt, macskanagyságú patkányok rebbentek széjjel.

Pávlik kinyitotta az ablakokat. A kertből orgona-
virág illata csapta meg. A tavasz ebben az évben
hirtelen köszöntött be. A tó jege egy hónappal ha-
marabb olvadt el, kidugta fejét a friss zöld fű, a
zsenge levélkék, mint pici zöld madarak, szálltak
az ágakra, a fák között zöld függőhidacsák feszül-
tek, a nyírfák már enyhe árnyékot vetettek, virágba-
borult a madárcseresznye-, az almafa és az orgona-
bokrok is. Minden egy hónappal előbb tavaszi ru-
hába öltözve várta a vándormadarak érkezését. De
a madarak a távoli országokban nem tudtak erről
a korai tavaszról és bevárták a rendes időt. Így tör-
tént, hogy ebben az évben a virágbaöltözött kert-
ben nem szólt a fülemile, a sárgarigó nem fürdött
a hárs világoszöld fényében és a fehérvirágos kö-
kénycserjékben nem röppentek ide-oda a kis piros,
sárga és málnaszínű fejecskék. A tó felett némán
hallgatott a virágban pompázó kert.

Pávlik kinyitotta az ablakot és anélkül, hogy gyer-
tyát gyújtott volna, fáradtan dült az ágyra. A szek-
rény ajtaja le volt bocsájtva, a matrac és a párna
azonmód gyűrötten heverték rajta, mellette a föl-
dön volt Lady szalmazsákja. Pávlik ruhástól feküdt
a matraccra, arccal a szekrény felé, Lady lehevere-
dett a zsákra. Tenyerét, mint máskor is, a kutya
fejére tette, de úgy érezte, hogy valami most nincs
rendben. Sokáig feküdt nyitott szemmel és a réz-
fogantyúra bámult, mellyel a szekrény ajtaját

szokta bereteszelni. A fogantyú eleinte sötét volt, majd elkezdett fényleni és kis balta formában csilant meg.

„Feljön a hold, — gondolta félálomban Pávlik, — fel kellene kelnem és lefelé fordítani a fogantyút, zavar“, de csak tovább feküdt, nézte a fogantyút, szívta az orgonaillatot és törte a fejét, mire is emlékezteti ez az illat! Valami rég elfelejtett, föl ismerhetetlen, megfjehtetlen volt benne. A kellemes illaton át valami sötétet és borzalmast érzett, — „ez mind a fogantyú miatt van, okvetlenül lefelé kell fordítanom!“

Hirtelen hangos roppanás törte meg a csendet, a tó felől ordítás, recsegés zaja hallatszott.

Pávlik felocsúdott.

Az ablakon át benézett a nagy vörös hold és alatta fekete nyelvét lógatva két égőszemű kutya ült. A másik ablakon, de a harmadikon és negyediken is, az első lábukat az ablak deszkájára rakva, kutyák néztek be és lihegtek.

Pávlik a sarokba ugrott, felkapta a kantárszárat és végigvágott vele a kutyákon. A kutyák vonítva tűntek el az orgonabokrok közt.

A tó fölött vörös fényben állt a hold. Egy béka az örök nyugalomról dalolt. Egy óriási bogár lábait előrenyújtva zümmögésével betöltötte az egész kertet.

Pávlik az ablakdeszkára hajtotta a fejét. Úgy
108

rémllett neki, mintha az ösvényen a Fekete Parasz-
kévához menne. A nádból egy sötétlábú vízityúk
jön feléje és félelem nélkül néz rá. A tó is más,
mint rendesen: oly világos, oly tiszta a vize, hogy
látni, hol pihen a csuka, hol alszik a sügér, hogy
úszik a fenéken két nagy szürke menyhal és tá-
tog egészen lent egy harcsa. A kertben pedig a
sárga homokkal beszórt terraszon ott áll rég meg-
halt kis hűga, várja, hogy együtt játsszanak tűzzel
és vízzel és más gyerekeknek megtiltott játékot.
A legöregebb fára, a kert ősére mindenféle madár
száll és különféle hangon csicsereg, fütyül és éne-
kel. Egész Krutojar olyan, mintha csupa világos,
átlátszó levelű fából állana.

Egy bogár repült el a hold vörös tányérja előtt
és fölébresztette Pávlikot.

A távolban harangszó kondult meg.

„Ez a halottakmiséje!” — villant át Pávlik agyán.

Még egy kondítás hallatszott, majd egy harma-
dik. És aztán úgy tűnt, mintha a csillagok az égen
válaszolnának a földi harangszóra. Fülemile kez-
dett el csattogni, egy másik felelt neki és nemso-
kára az egész kert párbeszédet folytatott az erdővel.

„Megjöttek a fülemilék!” — ujjongott Pávlik, —
„most kezdődik csak igazán a tavasz”.

Hirtelen keresztülgrott rajta Lady és eltűnt a
kertben, Pávlik visszahívta. Válaszul két kis hold
villant meg az orgonabokorban. Jobban odanézett

és tömérdek kis zöld holdat pillantott meg. Fönt a fák ágain még mindig daloltak a fülemülék, illatozott az orgona, lent a bokorban pedig villogtak és ide-oda cikáztak a zöld tüzek, mintha összeesküvők tolvajlámpái volnának. A holdfényben úszó orgonabokrokból nehéz lihegés hallatszott.

A fülemilék csattogtak. Az orgona illata kábító volt. Nagy fekete bogarak röpültek el a hold korongja előtt.

Pávlik egy lépést tett hátra és az állatok, fejükkel, hátukkal, farkukkal szorosan egymás mellett, előre mentek.

Pávlik megint visszahívta Ladyt.

És hívására fogát vicsorgatva egy vörös kutya jött fel a terrasra... Nem a vörös krutojari Lady állt előtte, amelyiknek ezüst szőrszálak voltak a szemöldökében, hanem egy idegen kutya.

— Nem az! — suttogta Pávlik és megsuhogtatta a kantárszárat.

A vörhenyes eb még jobban rávicsorított és felmordult. És az egész rengeteg falka ordítva vetette magát az orgonabokrokból a holdvilágos terraszon álló Pávlikra.

*

Keskeny gyalogösvény kígyózik a krutojari tó partján a Sötét Parasztkévéig. Tavasszal, mikor beáll a szárazabb idő, a zarándokok megindulnak a kápolna felé és meggyújtják a mécset a szentkép

alatt. A magas dombon, a sötét erdőben egész nyáron át késő ősziig ég a szent lángocska. Egész nyáron át jönnek ide az igazhitűek, megcsókolják a sötét szentképet és megfürödnek a szent forrás vizében. Ősszel, mikor lombját vesztí az erdő, a szél elfújja a mécs lángját, az állatok téli vackaíkba rejtőznek, az öreg búcsúsok elmaradoznak. És a kopár erdőben, a kialudt mécses körül csak a szél süvölt.

Hosszú téli estéken a zarándokok zsupfedeles kunyhóíkban mesélgetnek egymásnak a krutojari vadállatról.

A vadállat csak sötét éjtszakákon jön ki a tóból. Soha senki nem látta, de mindenki tudja, hogy borjúszája van. Soha senki nem hallotta, de mindenki tudja, hogy fekete hangon ordít. És aki meghallja a hangját, az elveszett.

És ha messze vidéken, egészen Bjezvjerszkig, de azon túl is, ahol még senki se járt, a végtelen bjezvjerszki erdők bármely tanyáján, vagy bármely falujában valakit szerencsétlenség ér, tüstént kijelentik, hogy a vadállat volt az oka. Akkor is, mikor Pávlik, a Verchnye-Brodskij nemzetség utolsó sarja járt szerencsétlenül, mindenütt azt mondták:

— Meghallotta a vadállat hangját.

Az újabb orosz írók úgynevezett neorealista csoportjában is különleges helyet foglal el Michail Michájlovics Prisvin (szül. 1873.).

Nemcsak a régebbi, hanem a korabeli írók közt is ő talán az egyetlen, aki szépirodalmi alkotásaiban nem csupán az orosz, hanem a hazáját nagy számban lakó más népfajok felé is fordul. Elbarangol az északi jeges tenger partján lakó lappokhoz, fölkeresi a középpázsiai pusztán kóborló kirgizeket és különös szeretettel időzik a szektáriánusoknál — raszkolnyikoknál — akiknek sajátos életmódját színes képekben vetíti elénk. Elbeszéléseiben ember és természet egyetlen hangulatba, egyetlen érzésbe olvadnak össze. Az emberi lélek örök kérdéseire a természettől várja a feleletet. Nem az egyes ember érdekli Prisivint, hanem a primitív társadalom és a természet egymáshoz való viszonya. Ahol egyént jellemez, mint például A krutojari vadállatban, ott is a primitív emberi léleknek a természettel való összeütközése alkotja a problémát.

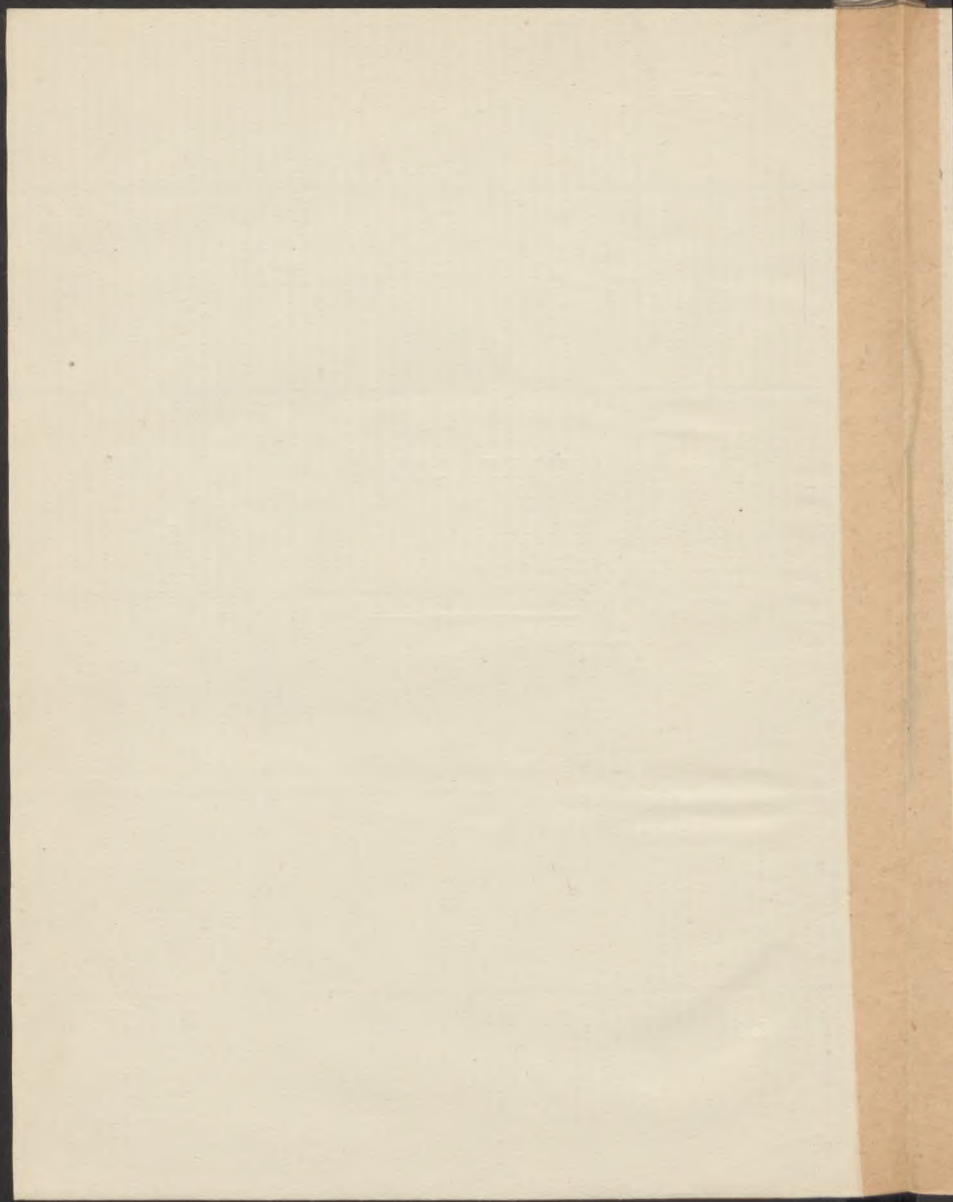
Prisvin nem termékeny, de minden bizonnyal igen értékes művész.

Budapest, 1928 július hó.

Haiman Hugó.

TARTALOM

A fekete arab - - - - -	5
A krutojari vadállat - - - - -	61

EZT A KÖNYVET
KNER IZIDOR KÖNYVNYOMTATÓ
NYOMTATTA ÉS ADTA KI
GYOMÁN, AZ 1928. ESZTENDŐBEN.
OROSZ EREDETIBŐL FORDÍTOTTA
HAIMAN HUGÓ.

*

UGYANILYEN KIADÁSBAN MEGJELENTEK:

GÁRSIN: A PIROS VIRÁG.

KOROLJENKO: A VAK MUZSIKUS.

LEÓNOV: A KIS EMBER VÉGE.

LJESZKOV: AHALHATATLANGOLOVAN. ÖRDÖGÜZÉS.

NYEVJEROV: AZ ÍGÉRET FÖLDJE.

PUSKIN: A PÓSTAMESTER.

REMIZOV: ISTENÍTÉLET.

SMELJOV: BOLDOGASSZONY KELYHE.

TOLSZTÓJ A.: PÉTER CÁR NAPJA.

TOLSZTÓJ L.: POLIKÚSKA.

TURGÉNYEV: MUMU. A VENDÉGFOGADÓ.

*

